B I U L E T Y N

A R C H I W U M P O L S K I E J A K A D E M I I N A U K

Nr 2

Na prawach rękopisu

W a r s z a w a - w p a ź d z i e r n i k u 1 9 5 9 r.

Redaguje zespół :

S.Chankowski, H.Dymnicka, M.Flis, Z.Kolankowski /red./,
H.Obuchowska-Pysiowa, E.Tomaszewski, R.W.Wołoszyński
M.Wrzoskowa

Borys W. Lewszyn /Moskwa/

ARCHIWUM
AKADEMII NAUK ZWIĄZKU RADZIECKIEGO

Archiwum Akademii Nauk ZSRR jest najbogatszym w Związku Radzieckim zbiorem materiałów archiwalnych instytucji naukowych jak również pozostałych po uczonych, przede wszystkim - członkach Akademii Nauk. Archiwum Akademii Nauk jest równocześnie najstarszym w ZSRR zbiorem dokumentacji naukowej. Powstało w 1728 r., w trzy lata po założeniu Akademii Nauk, pierwotnie jako składnica materiałów archiwalnych Konferencji Akademii. W materiałach Konferencji, a co za tym idzie i w składnicy, znajdowała odbicie działalność całej Akademii Nauk i gromadziła się korespondencja z uczonymi zagranicznymi. Materiały te opracowywał specjalny pracownik, który jednak oprócz zadań archiwalnych posiadał również inne obowiązki. Natomiast inne materiały archiwalne Akademii Nauk pozostawały pod zarządem tych placówek, w wyniku pracy których powstały.

Taka sytuacja w zakresie przechowywania materiałów Archiwalnych trwała w Akademii Nauk aż do Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej. Przyjęcie dekretu leninowskiego z 1 czerwca 1918 r. o reorganizacji i centralizacji pracy archiwalnej wywarło poważny wpływ na usprawnienie pracy archiwalnej w Akademii Nauk.

W dniu 2 grudnia 1922 r. Ogólne Zebranie Akademii Nauk - najwyższy organ jej zarządu - postanowiło połączyć materiały Konferencji, Komitetu Zarządzającego i Oddziału języka i literatury rosyjskiej i utworzyć z nich Archiwum Rosyjskiej Akademii Nauk.

Ta sama uchwała stawiała Archiwum na równi z innymi placówkami naukowymi Akademii Nauk. Jednakże decyzję Ogólnego Zebrania AN ZSRR w sprawie scalenia materiałów archiwalnych udało się zrealizować dopiero w październiku 1925 r. W końcu 1927 r. Archiwum otrzymało oddzielny lokal, który zajmuje ono do dzisiaj.

W dziejach Archiwum Akademii Nauk przełomowym był rok 1929. Po zbadaniu magazynów archiwum przez Komisję Rządową, na stanowisko dyrektora Archiwum powołany został wybitny archiwista radziecki G.A. Knjazjew, który kieruje pracą Archiwum przez 30 lat aż do chwili obecnej. Pod jego kierunkiem zostały podjęte i z pomyślnym wynikiem przeprowadzone zabiegi, zmierzające do centralizacji pracy archiwalnej w Akademii Nauk ZSRR, w związku z czym dokonano przegrupowania wszystkich materiałów archiwalnych i koncentracji ich w Archiwum oraz w specjalnych magazynach pięciu instytutów Akademii. Od tego czasu zaczyna się systematyczne wprowadzanie jednolitych metod naukowych archiwalnego opracowania gromadzonych materiałów, podejmuje się pracę nad organizacją ich udostępniania i ich wykorzystania dla celów naukowych.

Podczas gdy do tego czasu każda instytucja akademicka przechowywała swoje materiały archiwalne, od roku 1929 Archiwum,które zasadniczo gromadziło tylko dokumenty centralnego aparatu Akademii, zaczyna prowadzić ewidencję i skupiać materiały archiwalne ze wszystkich placówek Akademii, stając się w ten sposób Ogólnoakademickim Archiwum Centralnym. Wyjątek uczyniono dla tych placówek Akademii, które w swej pracy naukowo-badawczej powinny stale posługiwać się materiałami archiwalnymi zebranymi przez siebie z instytucji nie podlegających Akademii.

W tych instytucjach zorganizowano specjalne zbiory. W chwili obecnej placówek takich jest 15. Niektóre z nich, jak na przykład zbiory Instytutu Literatury Rosyjskiej /Domu Puszkina/,

Instytutu Orientalistyki, Archiwum A.M.Gorkiego i tp., z uwagi na bogactwo zebranego w nich materiału posiadają znaczenie ogólnoświatowe.

W związku z przeniesieniem Akademii z Leningradu do Moskwy /na podstawie decyzji Rządu w r. 1934/, Prezydium Akademii Nauk przyjęło w dniu 25 czerwca 1935, uchwałę o organizacji w Moskwie Oddziału Archiwum AN ZSRR[1]. Moskiewski Oddział Archiwum nie powstał jednak zaraz po tej decyzji, gdyż niezbędny był pewien czas dla uzyskania lokalu i grona pracowników. Ponadto placówki Akademii przed swym odjazdem z Leningradu przekazały do Archiwum w Leningradzie materiały zbędne do pracy i zabrały z sobą tylko akta bieżącego urzędowania, które po roku pobytu w Moskwie nie utraciły jeszcze aktualnego znaczenia i nie mogły być przekazane do Archiwum.

Po likwidacji Akademii Komunistycznej na mocy zarządzenia Rady Komisarzy Ludowych ZSRR z 7 lutego 1936 r. i przekazaniu Akademii Nauk jej instytutów naukowo-badawczych, ostro stanął na porządku dziennym problem zorganizowania w Moskwie Oddziału Archiwum AN ZSRR, w którym można by było skoncentrować materiały archiwalne zlikwidowanych i zreorganizowanych instytutów Akademii Komunistycznej. Przyspieszyło to prace nad zorganizowaniem Oddziału, a jako pierwsze wpłynęły doń akta przyjęte z Archiwum Akademii Komunistycznej i z jej zreorganizowanych i likwidowanych placówek.

Dnia 27 kwietnia 1936 r. Archiwum uzyskało lokal w gmachu Prezydium Akademii Nauk w Moskwie, a 29 kwietnia 1936 r. otwarty został i przystąpił do pracy Oddział Archiwum w Moskwie.[2]

x
x x

W pracy swej Archiwum AN ZSRR kieruje się Zarządzeniem o Archiwum, zatwierdzonym przez Kierownictwo Ministerstwa Spraw

Wewnętrznych ZSRR 10 lutego 1940 r.

Według tego zarządzenia, które dokładnie określa zadania, strukturę organizacyjną, zakres, kierunek i charakter działalności, Archiwum AN wraz z jego Oddziałem moskiewskim, stanowią centralne archiwum naukowe Akademii Nauk ZSRR, które jako placówka naukowa wchodzi w skład Wydziału nauk historycznych Akademii. W celu utrzymania wysokiego poziomu naukowego i koordynacji naukowego kierownictwa wszystkich zbiorów archiwalnych Akademii Nauk podstawowe problemy pracy Archiwum omawiane są przez Radę Naukową, na czele której stoi akademik W.I.Smirnow.

Do obowiązków Archiwum należy ewidencjonowanie materiałów archiwalnych placówek Akademii oraz tych, które powstały w wyniku działalności członków Akademii Nauk i innych wybitnych uczonych, których materiały posiadają znaczenie dla historii Akademii Nauk lub historii nauk i techniki. Archiwum prowadzi prace naukowe i techniczne nad przechowywanymi materiałami archiwalnymi, opracowuje do nich archiwalne pomoce naukowe, a także prowadzi ewidencję materiałów przechowywanych w placówkach Akademii.

Archiwum AN ZSRR sprawuje ogólny nadzór i kierownictwo archiwalno-metodyczne nad ewidencjonowaniem, opracowywaniem naukowym i technicznym, przechowywaniem i udostępnianiem dokumentacji naukowej i kancelaryjnej w placówkach Akademii. Prócz tego Prezydium AN nałożyło na Archiwum obowiązek w zakresie kierownictwa archiwalno-metodycznego i ewidencjonowania materiałów archiwalnych filii i baz Akademii Nauk.

Celem wywiązania się z tego odpowiedzialnego zadania Archiwum prowadzi prace inspekcyjno-instruktorskie w placówkach Akademii, kontrolując przechowywanie i opracowywanie materiałów archiwalnych oraz stan organizacyjny i pracę kancelarii. Te ostatnie prowadzone są na podstawie "Klasyfikatora dokumentacji nauko-

wo-organizacyjnej i kancelaryjnej placówek Akademii Nauk ZSRR", opracowanego przez G.A.Knjazjewa - co zapewnia ich prawidłową systematyzację według spraw. U podstaw klasyfikatora leży systematyczny wykaz zagadnień, które mogą wyniknąć w czasie pracy placówki, ułożony wg zasad układu dziesiętnego.

Dzięki stosowaniu klasyfikatora kwalifikowanie i przydzielanie poszczególnych dokumentów, w toku obiegu pism w placówkach odbywa się na zasadzie zagadnień łączących te dokumenty według odpowiednich rubryk klasyfikatora.

Pracownicy kancelaryjni przeprowadzają formowanie akt w oparciu o opracowany przez Archiwum "Wykaz materiałów dokumentalnych" powstających w toku działalności Akademii Nauk oraz podległych jej placówek i organizacji, z podaniem terminu przechowywania. Na podstawie "Wykazu" oraz "Klasyfikatora" Archiwum opracowało typową nomenklaturę, którą posługują się placówki Akademii przy ustalaniu nomenklatury akt.

Archiwum AN ZSRR kładzie duży nacisk na pracę inspekcyjno - instruktażową, gdyż pozwala ona organizować materiał aktowy już w kancelarii tak jak sobie tego życzy Archiwum - w wyniku czego, później po przejęciu akt - zbędne staje się przerabianie ich układu. Od dokładności tej pracy zależy jakość materiałów napływających do Archiwum z placówek Akademii.

Oprócz przejmowania na przechowanie materiałów archiwalnych od placówek Akademii Nauk, Archiwum gromadzi materiały archiwalne członków Akademii, akademików i członków korespondentów AN ZSRR, a także, na zalecenie placówek Akademii, przyjmuje na przechowanie spuścizny innych wybitnych uczonych.

W ten sposób, w Archiwum gromadzą się najcenniejsze źródła dokumentarne do historii Akademii Nauk i historii nauki w naszym Kraju.[3] Jakkolwiek materiały przechowywane przez Archiwum

łączy wewnętrzna więź treściowa, dzielą się one na dwie duże grupy - zespoły placówek akademickich i zespoły uczonych.

Zespoły archiwalne placówek Akademii stanowią nieprzerwany ciąg od XVIII wieku aż do działających obecnie. Wzrost ich liczebny szczególnie zaznaczający się po r. 1917, daje świadectwo potężnego rozwoju badań naukowych i rozrostu instytutów Akademii Nauk w radzieckim okresie jej istnienia.

Wśród zespołów uczonych, w Archiwum znajdują się materiały tak wybitnych uczonych jak M.W.Łomonosow, E.Euler, A.M.Ljapunow, W.A.Stiekłow, I.P.Pawłow, I.M.Seczenow, I.I.Miecznikow, B.I.Wiernadskij, A.E.Fersman, M.K.E.Ciołkowski, A.M.Butlerow, P.I.Lebiediew, A.A.Szachmatow i wielu innych, którzy wzbogacili swymi pracami naukę i których nazwiska głośne są na całym świecie.

Materiały archiwalne przechowywane w Archiwum wyposażone są w pomoce naukowo-informacyjne i ewidencyjne, składające się z szeregu kartotek i informatorów. Wśród nich poważne miejsce zajmuje kartoteka tematyczna, złożona z szeregu działów: historia Akademii Nauk, historia placówek Akademii Nauk, ekspedycje Akademii Nauk, poszczególne nauki, dokumentacja graficzna itd. Rozmieszczenie kartek tematycznych do działów przeprowadza się według klasyfikatora ogólno-akademickiego. Do materiałów spuścizn wybitnych uczonych sporządza się kartoteki biograficzne /"personalia"/ obejmujące dane o życiu i działalności tych uczonych, z odsyłaczami do dokumentów.

Celem poinformowania szerokich kół pracowników naukowych o materiałach przechowywanych w Archiwum w zespołach uczonych i ważniejszych zespołach placówek Akademii Nauk, opracowano przeglądy, na które złożyły się 4 tomy /wydane: t.I w 1933 r. t. II w 1946 r., t.III w 1950 r. i t.IV w r. 1959./[4] Archiwum opracowało i wydało również oddzielne inwentarze materiałów archiwal-

nych, całego szeregu spuścizn po uczonych jak np. do M.W.Łomonosowa, I.P.Pawłowa, B.B.Golicyna, E.S.Fiedorowa i in. Archiwum prowadzi również systematycznie opracowanie naukowe i ogłaszanie drukiem materiałów źródłowych.

Od roku 1933, Archiwum wydaje serię swych "Prac" /"Trudy"/, których do chwili obecnej wyszło 16 tomów.

Wszystko to ułatwia wykorzystywanie materiałów archiwalnych do celów naukowych i praktycznych i przyciąga do Archiwum nowych badaczy naukowych. Pracują oni codziennie nad materiałami naukowymi Archiwum Akademii Nauk. Dzięki ich pracy wydobyte zostają na światło dzienne i udostępnione badaniu naukowemu liczne, nieznane dotąd, fakty. Na podstawie materiałów Archiwum AN ZSRR, napisanych zostało wiele dziesiątków prac badawczych o różnorodnej tematyce z wszystkich niemal dziedzin nauki.

---

1 Protokół posiedzenia Prezydium AN ZSRR z 27 sierpnia 1935, § 9, zesp. 2 inw. 6a-nr 4 k.59

2 Depesza inspektora Archiwum AN ZSRR do G.A.Knjazjewa z 29 kwietnia 1936 r. zesp. 7M, inw.1-1936, nr 1, k.1a

3 O składzie i zawartości materiałów przechowywanych w Archiwum AN ZSRR zob. G.A.Knjazjew "Nauczny je ciennosti archiwow Akademii Nauk SSSR" Wiestnik AN SSSR, nr 5-6, s.237-241 oraz "Archiw Akademii Nauk SSSR, Obozrenije archiwnych matieriałow" T I-IV.

4 Archiw Akademii Nauk SSSR, Obozrenije archiwnych matieriałow, Trudy Archiwa, wyp. 1, 5, 9, 16, Moskwa - Lenin grud. 1933-1959. Bliższe omówienie tego wydawnictwa ukaże się w jednym z najbliższych numerów "Archeionu" /Red./

Zygmunt Kolankowski

PODSTAWOWE ZAGADNIENIA METODYCZNE PORZĄDKOWANIA SPUŚCIZN RĘKOPIŚMIENNYCH

/Zagajenie dyskusji Sekcji Archiwalnej Towarzystwa Miłośników Historii w dn. 4 czerwca 1959 r./

Zanim podejmie się próbę omówienia aktualnego stanu zagadnienia sformułowanego w tytule, należy pokrótce dokonać przeglądu najważniejszej literatury w tym zakresie. Chodzi tu o literaturę nowszą, w zasadzie powojenną, z niewielkimi tylko, w wypadkach najistotniejszej potrzeby, odchyleniami w kierunku uwzględnienia opracowań starszej daty - bardzo zresztą dawniej nielicznych i ogólnych.

Przegląd ten zacząć wypada od rozprawy Axela von H a r n a c k, Handschriftliche Nachlässe von Politikern und Gelehrten; Bedeutung, Verzeichnung, Verwertung. "Zentralblatt für Bibliothekswesen", t. 61, Leipzig 1947 /s. 261 i n./. Zawiera on szereg spostrzeżeń trafnych i wiele słusznych propozycji mających zastosowanie nie tylko do spuścizn objętych tytułem artykułu. Głównym jej mankamentem jest dający się odczuć wpływ poglądów, które można ogólnie określić jako "biblioteczne". Cechą charakterystyczną stanowiska Harmack'a jest postulat ostrego brakowania materiałów spuścizn.

Jako drugą z kolei pozycję wymienić należy rozprawę L. M. I w a n o w e j, Archiv W. I. Grigorowicza, "Zapiski otdieła rukopisnej Biblioteki imieni Lenina", t. 15, Moskwa 1953. Jest to jedna

z serii prac, opublikowanych w tym wydawnictwie, podająca wyniki opracowania spuścizny znakomitego uczonego slawisty W.I.Grigorowicza /1815-1876/. W odróżnieniu od innych rozpraw, publikowanych w tym wydawnictwie obrazujących prace wykonane w zakresie porządkowania zespołów rodowych i rodzinnych, artykuł Iwanowej zajmuje się spuścizną uczonego, przynosząc bardzo ciekawy przykład konkretnie wykonanej roboty porządkowej. Bez pretensji do uogólnień i rozważań metodycznych, obrazuje on stan praktycznego uporządkowania zespołu, co pozwala na wyciągnięcie szeregu wniosków.

Następna praca to artykuł Willy F l a c h , Literaturarchive, "Archivmitteilungen" nr 4 z 1955 r. Nieżyjący już autor przedstawił w nim głównie ujęcia teoretyczne, podejmując spór z bibliotekarzami na temat czy spuścizny mają być uważane za materiał archiwalny czy biblioteczny. Polemikę swą skierował głównie przeciwko stanowisku tych autorów, którzy jak H.Kunze[1] podejmują starsze poglądy Ivo Striedingera /1926/ powtórzone w pracy A.Brenneke - W.Leesch, Archivkunde[2] i stoją na stanowisku, że spuścizny to materiał w zasadzie biblioteczny, a archiwa winny ograniczyć się do materiałów powstałych w wyniku wykonywania urzędowych funkcji władczych. Uzupełnieniem i rozwinięciem wywodów W. Flach'a był niedrukowany, o ile mi wiadomo, odczyt wygłoszony w marcu 1957 na zjeździe naukowych archiwistów N.R.D. w Weimarze.

Wolfgang M o m m s e n wydał w r. 1955 w N.R.F. pracę : Die schriftlichen Nachlässe in den zentralen deutschen und preussischen Archiven, Koblenz 1955 /maszynopis powielony na prawach rękopisu./. Zestawienie informacji o spuściznach przechowywanych w centralnych archiwach niemieckich i pruskich opatrzone jest wstępem, który pozwala na zapoznanie się z niektórymi założeniami metodycznymi, a przytoczone w cz.III przeglądy kilku spuścizn opracowanych w Bundesarchiv w Koblencji umożliwiają skonfrontowanie tych założeń z praktyką.

W ostatnim czasie ukazał się w fachowym piśmie czechosłowackim artykuł: Milada W u r m o v a , Z problematiky pisemnych pozustalosti, /Z problematyki spuścizn rękopiśmiennych/. "Archivni Časopis". nr 1 z 1959 r. Stanowi on zestawienie znanych autorce poglądów na temat określony tytułem, uzupełnione wnioskami wysnutymi z doświadczeń pracy Archiwum Państwowego w Brnie. Nie wnosząc wiele nowego, artykuł ten zajmuje dość interesujące stanowisko w zakresie porządkowania korespondencji.

Wypada wreszcie wspomnieć trzy pozycje polskiej literatury archiwalnej: Zygmunta K o l a n k o w s k i e g o , Die Sammlung und Ordnung von Nachlässen im Archiv der Polnischen Akademie der Wissenschaften, "Archivmitteilungen" nr 4 z 1957 r.; tegoż: Archiwalne opracowanie spuścizn rękopiśmiennych i jego problemy, "Pamiętnik VIII Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Krakowie", cz.I, Warszawa 1958, s.292 i n., oraz częściowo poświęcony tym zagadnieniom artykuł tego samego autora: Archiwum PAN, organizacja - zadania - praca. "Księga Pamiątkowa 150-lecia Archiwum Głównego Akt Dawnych" Warszawa 1958, s.225 i n., w którym zostały dość sumarycznie przedstawione odpowiednie rozważania.

Obok wskazanej literatury najważniejszą podstawę niniejszych uwag stanowią źródła normatywne w postaci już to obowiązujących aktów instruktywnych, już to odpowiednich projektów. W pracy nad zagadnieniem porządkowania archiwalnego spuścizn uwzględnione zostały w pierwszym rzędzie:

I n s t r u k c j a oddziału rękopisów Biblioteki imienia Lenina, ogłoszona na prawach rękopisu w "Sbornik instrukcij otdiela rukopisiej Bibliotieki im. Lenina", Moskwa 1955 - ogólna, bardzo obszerna, zaopatrzona szeregiem przykładów i wzorów.

Niedrukowany "P r o j e k t instrukcji Archiwum Akademii Nauk ZSRR", opracowany przez Z.N. Nagorową odnosi się natomiast tylko do spuścizn po uczonych. Ogólny jest znowu "P r o j e k t

instrukcji Centralnego Państwowego Archiwum Literatury i Sztuki", również nie ogłoszony drukiem, oraz "P r o j e k t Biblioteki im. Sałtykowa-Szczedrina" w Leningradzie /opracowany przez L.Mandrykiną/. Wszystkie te materiały zostały uzyskane dzięki serdecznej życzliwości archiwistów ZSRR w czasie podróży odbytej na wiosnę 1956 r. Ogólnie biorąc instrukcje biblioteczne stanęły tu na stanowisku archiwalnego charakteru wszelkich spuścizn i wstępne części poświęciły na wyłożenie podstawowych pojęć i zasad archiwistyki, na użytek bibliotekarzy. Te cztery instrukcje /projekty/ są dziś już zupełnie nieaktualne. Uchyliła je oficjalna "I n s t r u k c i j a po nauczno-tiechniczeskoj obrabotkie dokumentalnych matierijałow fondow licznogo proischożdienija", Moskwa 1958, zatwierdzona przez wszystkie zainteresowane czynniki, a więc przez Główny Zarząd Archiwalny, Akademię Nauk ZSRR oraz Ministerstwo Kultury ZSRR, któremu podlegają biblioteki i muzea. W ten sposób instrukcja obowiązuje w archiwach "sieci państwowej", w archiwach i zbiorach podległych Akademii Nauk oraz we wszystkich oddziałach rękopiśmiennych bibliotek i muzeów. Weszła ona w życie od jesieni 1958 r.; jest ogólna, dostosowana do wszystkich typów zespołów pochodzenia prywatnego /a w ich liczbie również do spuścizn sensu stricto/, dość elastyczna, stosunkowo nie nazbyt rozbudowana i opatrzona pewną liczbą przykładów.

Na gruncie polskim należy zanotować przede wszystkim "W y t y c z n e opracowania rękopisów w bibliotekach polskich", opracowane pod redakcją B.Horodyskiego i H.Więckowskiej, Wrocław 1955. Opatrzone sankcją urzędową, wytyczne te obowiązują od 1 stycznia 1955 r. w pracy naszych bibliotek. Cechuje je - z interesującego nas w tej chwili punktu widzenia - fakt, że uznają one obecność materiałów typu archiwalnego w zbiorach rękopiśmiennych bibliotek i zalecają - chociaż w dość niesprecyzowanej i dyskusyjnej formie

- stosowanie przy ich opracowaniu podstawowych zasad archiwalnych.[3]

Ze strony archiwalnej w Archiwum Polskiej Akademii Nauk powstały "W y t y c z n e opracowania archiwalnego spuścizn rękopiśmiennych, projekt" wydane jako maszynopis powielany na prawach rękopisu na wiosnę 1958 r.[4] Były one wynikiem dłuższej pracy przygotowawczej, prowadzonej od przełomu 1955 r.[5]

x
x x

Już z tego sumarycznego przeglądu literatury i źródeł widać, że wśród szeregu zagadnień kilka nabiera charakteru zupełnie zasadniczego.

Pierwsze z nich to pytanie czy do spuścizn należy stosować metodę archiwalną, czy jakąkolwiek inną. Wydaje się, w świetle przytoczonych już uwag, że odpowiedź na pytanie to musi w dzisiejszym stanie nauki wypaść zupełnie jasno i jednoznacznie. Powszechnie wiadomo, że w krajach, w których zasada państwowego zasobu archiwalnego została przyjęta jako podstawa organizacji i pracy archiwów, odpowiednie akty prawne, określające pojęcie państwowego zasobu archiwalnego, rozstrzygają tę sprawę na rzecz archiwów. W krajach kapitalistycznych zaś, gdzie zasada ta nie obowiązuje, coraz silniej rozpowszechnia się przekonanie, iż do materiałów będących wynikiem działalności pojedyńczej osoby stosują się w pełni pojęcia zespołu archiwalnego. Podręcznik ogólny nauki, wydany w 1955 r. w Niemczech Zachodnich pt. Universitas litterarum, w artykule pióra R. L a c r o i x i R. S c h w a n k e, poświęconym archiwistyce, wyraźnie stwierdza, że do zadań archiwów należy: "przejmowanie wytworzonych w sposób organiczny, dojrzałych do archiwizacji zespołów papierów urzędów, organizacji i pojedyńczych osób".[6] Otóż nie ulega najmniejszej wątpliwości, że spuścizna to właśnie wytworzone w sposób organiczny i dojrzałe do

archiwizacji papiery pojedyńczej osoby.

Drugie z kolei pytanie - rozstrzygnięte już przez sam fakt pozytywnej odpowiedzi na pytanie pierwsze, brzmi: czy spuścizna to zespół archiwalny?. Odpowiedź na to również wypaść musi twierdząco. W pojęciu "spuścizny" /oczywiście rękopiśmiennej czy piśmiennej - bo nie zajmuje nas ani majątek nieruchomy ani papiery, stanowiące tytuły kredytowe, akcje itp./ kryje się zespół materiałów archiwalnych pochodzenia prywatnego, powstałych w wyniku działalności jednej osoby, przy czym działalność ta pojęta jest możliwie szeroko i obejmuje zarówno twórczość naukową czy artystyczną, jak działalność polityczną, społeczną, organizacyjno-gospodarczą - aż do spraw osobistych, stosunków rodzinnych, przyjacielskich i innych.

Dość blisko łączy się z tym, co już dotychczas powiedziano, następne zagadnienie: gdzie zaczyna się spuścizna? - Wydaje się, że nie można nazwać spuścizną w używanym przez nas znaczeniu jednego rękopisu np. autografu utworu literackiego albo pracy naukowej. Zawsze pozostanie to pojedynczym rękopisem - ale nie będzie mogło pretendować do miana spuścizny w sensie archiwalnym. W praktyce Archiwum PAN z zagadnieniem tym zetknęliśmy się przy okazji ogólnej systematyzacji naszych zbiorów oraz ogłaszania drukiem przeglądów nabytych materiałów archiwalnych. Wiadomo, że wśród naszych nabytków obok spuścizn sensu stricto, zdarzają się również poszczególne rękopisy takich czy innych prac. Otóż pierwotne skłonności do jednolitego traktowania wszystkich takich elementów jako spuścizn, doprowadziły do ogłoszenia w pierwszym przeglądzie działu spuścizn[7] skróconych danych również o takich rękopisach izolowanych czy pojedyńczych. Później jednak, w miarę rozrostu zbiorów zmieniliśmy nasze stanowisko i w następnych przeglądach nie wprowadzono już informacji o takich rękopisach, ograniczając się do

tego, co niewątpliwie stanowi spuściznę - obojętne: mniej lub więcej pełną. Wydaje się, że słuszne tu jest stanowisko wymagające, by za spuściznę uważać taki zbiór materiałów archiwalnych, w którym reprezentowany jest materiał charakterystyczny dla głównych kierunków działalności twórcy spuścizny - bez względu na rozmiary i wzajemne proporcje ilościowe różnych grup materiałów.[8]

W tej grupie zagadnień wstępnych należałoby wreszcie rozstrzygnąć problem już może nieco techniczny: charakteru przyszłej polskiej instrukcji metodycznej archiwalnego opracowania spuścizn. Jaka ma być taka instrukcja? Czy ogólna, wspólna dla wszystkich typów spuścizn? Czy nie lepiej byłoby opracować kilka różnych instrukcji, odrębnych dla każdego typu? Czy ta ewentualna jedna wspólna instrukcja ma uwzględniać możliwe warianty, czy też ma być na tyle ramowa, by w jej elastycznych przepisach zmieściły się wszystkie możliwe rozwiązania? Czy instrukcja winna być opatrzona przykładami i wzorami? Ten ostatni postulat, chyba słuszny, ma przecie tę ujemną stronę, że znacznie powiększy jej rozmiar, co może nieco utrudnić korzystanie.

Sądzić trzeba, że właściwą propozycją byłoby opracowanie jednej instrukcji ogólnej, możliwie elastycznej, przewidującej warianty zależne od typów opracowywanego materiału, ilustrowanej niezbyt wielką liczbą starannie dobranych przykładów, oraz opatrzonej wzorami schematów układu grup materiału dla kilku podstawowych typów spuścizn, wzorem opisu teczki oraz opracowania zapisu inwentarzowego.

x
x x

Przechodząc do problemów metodycznych, na pierwszym miejscu postawić wypadnie problem b r a k o w a n i a. Jest rzeczą wysoce sporną czy materiały spuścizn należy poddawać brakowaniu

i w jakim zakresie. Wysunięcie zagadnienia brakowania na czołowe miejsce uzasadnione jest m.in. tym, że pozostaje ono w najściślejszym związku ze sprawą rzędu spuścizny, która w tym właśnie punkcie znajduje swój najbardziej jaskrawy wyraz. Rozumieć przez to należy, że odpowiedź na pytanie czy materiały spuścizny można brakować zależeć będzie od charakteru samej spuścizny, w pierwszym rzędzie od tego, kto był jej twórcą, dalej - co zachowało się w spuściźnie, wreszcie jaki jest stosunek materiału zachowanego do całości przypuszczalnego materiału, który dany twórca wytworzył oraz do samej osoby twórcy. Innymi słowy, jeżeli w papierach człowieka "wielkiego", bardzo wybitnego uczonego, pisarza, męża stanu - zachowamy każdy najmniejszy świstek, zwłaszcza jeżeli pozostała po nim spuścizna jest szczątkowa, to przy spuściźnie przeciętnego twórcy postąpimy zupełnie inaczej. W przypadku, gdy po najbardziej wybitnym twórcy zachowała się spuścizna bardzo duża, zespół liczący kilkadziesiąt metrów, - kryteria nasze będą z natury rzeczy bardziej ostre - i w interesie dostępności materiału wartościowego, będzie trzeba zdecydować się na przebrakowanie niektórych elementów. W każdym razie przy uwzględnieniu tych różnic wynikających ze stopnia wartości spuścizny, z klasy jaką ona reprezentuje, dążyć do ustalenia poglądu na określenie trzech grup materiałów: 1/ co należy zawsze wybrakować, 2/ co wolno wybrakować - ale co w przypadkach uzasadnionych może również zostać zachowane, wreszcie 3/ czego nigdy, w żadnych warunkach brakować nie wolno.

Zagadnienie rzędu czy klasy spuścizny, przewija się przez cały stosunek archiwisty do zachowanych w spuściźnie materiałów. Najsilniej i w sposób najbardziej widoczny występuje ono, jak już powiedziano, w sprawie brakowania. Niemal równie ostro zaznacza się ono, gdy rozpatruje się sprawę bardzo istotną metodycznie i praktycznie: tworzenia j e d n o s t e k z materiałów spuścizny.

Nie trzeba chyba dowodzić, że w spuściznach z reguły mamy do czynienia z materiałami luźnymi, którym twórca bardzo rzadko w zupełnie wyjątkowych przypadkach nadaje jakieś związki formalne. Zdarzać się to może tylko tam, gdzie twórca spuścizny posiada rodzaj mniej lub więcej zorganizowanej kancelarii, w postaci np. sekretariatu osobistego, co w naszych stosunkach należy do zjawisk raczej wyjątkowych.

Jednym z najbardziej skomplikowanych problemów porządkowania spuścizn pozostaje więc tworzenie jednostek. Rzecz jasna, że i tutaj klasa twórcy spuścizny i charakter pozostawionego przezeń materiału odgrywać będą decydującą rolę. W spuściźnie najwybitniejszego uczonego będziemy tworzyć jednostki możliwie drobne, z elementów nie dających się już więcej dzielić /"niepodzielnych" w sensie archiwalnym./. W materiałach mniejszej wagi możemy posunąć się do tworzenia jednostek zbiorczych, syntetycznych, grupując w nich materiały pokrewne, zawsze według określonego kryterium : rzeczowego, formalnego, chronologicznego - przy czym szczególnie często występować będą kryteria mieszane. Ma to zastosowanie np. do drobnych prac lub utworów, recenzji, opinii, ekspertyz, wierszy, artykułów publicystycznych itp.

Najciekawszy metodycznie element tego zagadnienia to proponowane w "Projekcie Wytycznych Archiwum PAN", dążenie do tworzenia w materiałach związanych z działalnością twórcy spuścizny jednostek analogicznych do "akt spraw" w zespołach pochodzenia kancelaryjnego. Jednostki takie powstają przez połączenie elementów korespondencyjnych z innymi materiałami, np. protokółami posiedzeń ciał kolegialnych, memoriałami, notatkami, sprawozdaniami, ewent. kosztorysami, rozliczeniami itp. w pewne całości rzeczowo-strukturalne, odnoszące się z reguły do stosunku twórcy spuścizny do pewnej określonej instytucji /urzędu, organizacji społecznej np. towarzys-

twa naukowego, uczelni, redakcji itp./, z którą w ten czy inny sposób współpracował. Stopień opracowania materiału, to jest innymi słowy to, czy jednostka taka będzie miała charakter wąski, istotnie ograniczony do jednaj sprawy, czy też będzie bardziej szeroko obejmowała większy wycinek tego stosunku np. przy zastosowaniu kryterium chronologicznego - roczny lub kilkuletni, albo też nawet będzie grupowała w sobie całość materiałów odnoszących się do stosunku twórcy spuścizny do danej instytucji, zależy od różnych czynników. W pierwszym rzędzie uwzględnić tu należy charakter oraz ilość zachowanych materiałów, co wiąże się z reguły z rodzajem i czasokresem stosunku twórcy spuścizny do danej instytucji.

Dobrą ilustracją mogą być akta ekspertyz w spuściznach uczonych głównie z zakresu nauk ścisłych: występuje w nich korespondencja /np. propozycja dokonania ekspertyzy, kopia odpowiedzi wyrażającej zgodę, zlecenie/, nadesłane "podkłady", a więc np. wyniki badań geologicznych z przed 50 lat, zestawienia produkcyjne i inne materiały - w tym rysunki, plany lub mapy, dalej notatki robocze twórcy spuścizny, następnie koncept lub kopia opinii wydanej przez niego, korespondencja w sprawie rozliczenia kosztów ekspertyzy itp. Z takiej grupy materiału nieraz zebranego w całej spuściźnie tworzy się jednostkę posiadającą zupełnie określony i zwarty charakter. Oczywiście, nie zawsze zachowały się wszystkie takie elementy. O ile tak, to mamy tu wyraźne połączenie materiału czysto naukowego /notatki robocze, wypisy z odpowiedniej literatury, orzeczenie/ z korespondencją i nawet dokumentacją finansową nikłej wartości. Zwracać trzeba też uwagę na "podkłady" z reguły dawne opracowania stare obliczenia, rysunki itp. mogące mieć bardzo dużą wartość historyczną.

Taka jednostka ekspertyzy nie zawsze zasługuje na to by być

samodzielną. Gdy materiału jest mało, orzeczenie nie specjalnie ciekawe - można zdecydować się na połączenie kilku lub kilkunastu ekspertyz w jednostkę oznaczoną np. "ekspertyzy w sprawach pól naftowych", "ekspertyzy w sprawach szkód górniczych w budynkach", albo "ekspertyzy z lat 1912 - 1914", lub też "ekspertyzy dla Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie", "dla Sądu Apelacyjnego w Katowicach" itp.

Zasada tworzenia "akt spraw", wysunięta w "Projekcie Wytycznych" spotkała się z życzliwym przyjęciem ogółu zabierających głos bądź to w formie nadesłanych uwag pisemnych, bądź w wypowiedziach w toku dyskusji na sekcji nauk pomocniczych historii w czasie VIII-go Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Krakowie, we wrześniu ub. roku.

Dalszą trudnością metodyczną wydaje się być stosunek do a k t u r z ę d o w y c h wpływających do archiwów w ramach gromadzonych przez nie spuścizn. Jest to zjawisko dość powszechne, nie tylko w naszych stosunkach, z tym wszakże, że może z nieco mniejszą siłą występuje ono w spuściznach po uczonych, z większą natomiast w materiałach pozostałych po działaczach politycznych, społecznych, wojskowych itp. Wydaje się, że należy tutaj wyodrębnić pewne grupy materiałów pochodzenia urzędowego, przy czym za fundamentum divisionis służyć musi kryterium formalne: cechy kancelaryjności, względnie poza-kancelaryjności danych akt.

Materiały kancelaryjne, zaopatrzone stemplem wpływu /prezentą/ parafowane do załatwienia przez komórkę lub osobę rozdzielającą pocztę, nieraz opatrzone dekretacją lub uwagami szefa urzędu, muszą być przeciwstawione materiałom powstałym w toku pracy urzędu, ale pozbawionym cech formalnych: stempli, podpisów, nieraz nawet daty. O ile pierwsze mają zdecydowanie zdeterminowaną przynależność zespołową, o tyle co do drugich mogą występować różnorodne wątpliwości.

Co do akt kancelaryjnych, można wysunąć następującą propozycję: o ile odpowiedni zespół akt urzędu znajduje się w tym samym archiwum co spuścizna, w składzie której ujawniono partię akt kancelaryjnych tegoż urzędu - akta te należy ze spuścizny wyłączyć i wcielić do zespołu urzędu, pozostawiając w spuściźnie odpowiednią informację /z reguły we wstępie do inwentarza, ewent. w inwentarzu, w rubryce "uwagi"/. Jeżeli natomiast zespół odpowiednich akt administracyjnych znajduje się w innym archiwum, należy temu archiwum udostępnić informację o zawartości tej części spuścizny /a więc jej inwentarz, wyciąg z inwentarza, opis danej części spuścizny, rotulusy teczek itp./, a w razie potrzeby wykorzystać możliwości jakie daje technika fotograficzna /mikrofilm, fotokopia itp./.

Gdy mamy natomiast do czynienia z materiałami poza-kancelaryjnymi, które tak często występują w zespołach nowszych urzędów, wówczas nie należy stosować wyłączania ze spuścizny, ale w każdym wypadku ograniczyć się do przekazania informacji oraz ewent. umożliwienia sporządzenia mikrofilmu lub fotokopii. Pamiętać przy tym trzeba zawsze o odpowiednich informacjach we wstępach do inwentarzy obu zespołów /to jest spuścizny i zespołu urzędowego/, z których dane materiały pochodzą, lub których dotyczą.

Bardzo kontrowersyjna jest sprawa porządkowania k o r e s p o n d e n c j i w obrębie spuścizn. "Projekt Wytycznych Archiwum PAN" wysuwa postulat rozdziału korespondencji wychodzącej od wpływającej. Możliwe są jednak także inne rozwiązania, np. tak jak proponuje Milada Wurmova podział korespondencji na grupy rzeczowe /rodzinna, osobista, z instytucjami itp/. przy równoczesnym łączeniu w obrębie tych grup listów wychodzących i wpływających.

Gdy chodzi o korespondencję z instytucjami /urzędami, organizacjami, uczelniami itp./, z którymi twórca spuścizny pozosta-

wał przez czas dłuższy we współpracy lub innym kontakcie, to skłonni bylibyśmy proponować łączenie ich z innymi odpowiednimi materiałami w całości typu akt spraw, w myśl zasady, którą wyżej omówiono. Doświadczenie wykazuje, że korespondencja wychodząca należy w spuściźnie do zjawisk raczej wyjątkowych. Stosunkowo najczęściej występuje ona właśnie w grupie materiałów, które dadzą związać się w rodzaj akt spraw, gdyż dotyczą stosunku do urzędów i innych instytucji. W innych materiałach kopie /przebitki/ pism wysyłanych występować mogą sporadycznie - w ostatnich czasach, może nieco częściej w związku z upowszechnieniem się maszyn do pisania - z reguły wtedy, kiedy chodzi o listy natury zasadniczej, którym piszący - twórca spuścizny - z tych czy innych względów przypisywał dużą wagę. Zdarzają się też bruliony listów do korespondentów zagranicznych, pisane przez twórcę spuścizny w języku obcym i dawane do korekty językowej odpowiednim specjalistom. Na przełomie XIX i XX wieku były też w dość szerokim zastosowaniu "kopiarze" listów, to jest bloki, w których co druga kartka sporządzona była z bibułki przebitkowej i pozostawała w grzbiecie, po wydarciu pierwszej, wysyłanej jako normalny list. Pisało się wtedy przez kalkę, z reguły ołówkiem kopiowym. Ten ostatni rodzaj listów wysyłanych musi pozostać w formie zachowania, a więc z reguły w grzbietach, co zazwyczaj odpowiada układowi chronologicznemu, przy czym celem udostępnienia zawartego w takich blokach materiału, niezbędne jest sporządzenie indeksu korespondentów.

W grupie korespondencji wychodzącej mogą również znaleźć się listy, które istotnie były wysłane i które w zasadzie powinny stanowić część składową zespołu odbiorcy, ale w braku takiego zespołu zostają wbrew zasadzie ogólnej wyjątkowo złączone z archiwum wystawcy. Takie rozwiązanie zastosowano w Archiwum PAN w stosunku do kilkudziesięciu listów M.Handelsmana do Bronisława

Dembińskiego. Po śmierci obu korespondentów zostały one zwrócone przez p.Dembińską pani Handelsmanowej - od której, wraz z całą spuścizną - przeszły do Archiwum. Gdyby do Archiwum wpłynęła spuścizna prof.Dembińskiego, listy te musiałyby wrócić na właściwe miejsce w tym zespole, w jej jednak braku, znajdują się one w grupie listów wychodzących w materiałach M.Handelsmana. Takie samo rozwiązanie dopuszcza wyraźnie najnowsza oficjalna instrukcja radziecka.

Właśnie z uwagi na tę wyjątkowość pojawiania się pism wychodzących problem łącznego czy rozdzielnego ich przechowywania z listami wpływającymi jest nieco akademicki, niemniej wymagałby rozstrzygnięcia. Wydaje się, że i tutaj rozwiązanie można uzależnić od materiału i charakteru spuścizny. W zasadzie można więc zaproponować, by korespondencja z urzędami /organizacjami itp./, z którymi twórca spuścizny utrzymywał dłuższy kontakt, którego ślady przetrwały w materiałach spuścizny, włączone były do akt działalności i ujmowane w związki typu "akt spraw". Natomiast korespondencja z osobami prywatnymi oraz z tymi instytucjami, z którymi twórcę spuścizny nie łączyły jakieś trwalsze stosunki, powinna być porządkowana w zasadzie według układu alfabetycznego nazwisk lub nazw korespondentów. W świetle dotychczasowych doświadczeń wydaje się przy tym najbardziej celowe wyodrębnienie korespondencji wychodzącej od wpływającej. Ponieważ jednostką inwentarza jest zawsze korespondent, a układ zawsze alfabetyczny - korzystający nie będzie miał żadnego trudu ze sprawdzeniem czy w spuściźnie znajdują się dwie teczki korespondencji między twórcą spuścizny a daną osobą, czy też jedna - tylko jednokierunkowa. Rzecz jasna, że czasami podział taki ze względów fizycznych nie może być przeprowadzony np. gdy twórca spuścizny na odwrociu otrzymanego listu napisał koncept odpowiedzi.- Nie może

to być jednak argumentem decydującym za łączeniem korespondencji, gdyż równie często zdarza się notowanie konceptów nie mających nic wspólnego ani z otrzymanym listem ani z osobą jego nadawcy, a nierzadko trafia się też notowanie na odwrociu listu kilku różnych odbiorców, albo wręcz użycie listu do notatek, nic wogóle z korespondencją wspólnego nie mających /np. notatek warsztatowych, tekstu pracy lub utworu literackiego/.

Gdy listów jest bardzo dużo, można dla przejrzystości i ułatwienia korzystania, zastosować podział na grupy rzeczowe, które wszakże powinny być sformułowane jasno, a równocześnie dość ogólnie - by uniknąć nieporozumień. Pamiętać przy tym trzeba o nagminnym zjawisku mieszania "materii" w korespondencji nie mającej typu urzędowego. W obrębie takich ogólnych grup, należy nadać listom układ alfabetyczny wg nazwisk /nazw/. Zastosowanie takiej czy innej metody jest zawsze dopuszczalne pod warunkiem uzasadnienia tego w odpowiednim miejscu wstępu.

Osobny problem nastręczający zwykle wiele trudności to sprawa p r a c d r u k o w a n y c h występujących w grupie materiałów związanych z twórczością /naukową, literacką, artystyczną itp./ "Projekt Wytycznych" poświęca temu zagadnieniu sporo miejsca i mimo, że sprawę tę poruszyło wiele osób i placówek, które zechciały przesłać swe uwagi na jego temat, uznać można, że tezy wysunięte w "Projekcie" raczej nie zostały podważone.

Główne zasady w tej dziedzinie wychodzić muszą z założenia, że w archiwach nie powinno się dublować pracy bibliotek. Z wielu względów, chociażby z uwagi na problemy magazynowe, archiwa nie są w stanie podjąć się zadań, któreby szły zbyt daleko w kierunku gromadzenia wszystkich druków z dedykacjami. adnotacjami i uwagami czytelnika - twórcy zespołu. W archiwum takim jak Archiwum PAN przyjęcie zasady gromadzenia książek doprowadziłoby wprędce do

zgromadzenia jakiegoś monstrualnego zasobu książkowego, biblioteki polinaukowej, pełnej dubletów, których nie można by się było w żaden sposób wyzbyć - stale narastających przy napływie spuścizn przedstawicieli jednej gałęzi wiedzy.

Inna sprawa - jeżeli chodzi o drukowane prace twórcy spuścizny. Stosunek do nich zależy od dwóch czynników: zachowania się lub nie zachowania materiałów obrazujących powstanie danej pracy - oraz od czynnika mechanicznego, jakim jest jej rozmiar. Materiały dotyczące powstania pracy to plan pracy, redakcja wstępna i dalsze - w rękopisie, później odpowiednie maszynopisy, warianty i poprawki aż do redakcji ostatecznej, szpalty korektowe, kolumny pracy złamanej ze zmianami i uzupełnieniami autora i redaktorów. Wszystkie te elementy mogą mieć poważne znaczenie dla zobrazowania toku pracy twórczej, zmian koncepcji autora oraz tzw. "interwencji" osób czy czynników postronnych /cenzury, redakcji/. Jeżeli materiały takie zachowały się, i mamy drukowany egzemplarz ostateczny, a wszystko razem nie przekracza rozmiarów wyznaczonych orientacyjnie dla jednostki - nic nie stoi na przeszkodzie by wszystko połączyć w obrębie odpowiedniej jednostki. Wtedy praca drukowana stanie się c z ę ś c i ą jednostki. Jeżeli rozmiary takiej grupy materiałów będą zbyt duże, by sformować z nich wspólną jednostkę - można je będzie w rozmaity sposób rozdzielić, tworząc z nich kilka jednostek sąsiadujących ze sobą w układzie spuścizny /a zatym i w inwentarzu/, przy czym zachowamy naturalną kolejność toku powstawania pracy naukowej lub utworu literackiego itp. W takim wypadku może się zdarzyć, że drukowanej pracy wypadnie rola samodzielnej jednostki. Jeżeli jednak materiałów obrazujących powstanie pracy nie ma, a w spuściźnie zachował się tylko egzemplarz drukowany - bez żadnych uwag, skreśleń, poprawek lub uzupełnień twórcy - należy przesunąć go do anek-

su do zespołu - nie wprowadzać do samej spuścizny. Natomiast każdy druk opatrzony uwagami autora, twórcy spuścizny, ma oczywiście charakter rękopisu i jako taki powinien dostać się na właściwe miejsce w zespole.

F o t o g r a f i e to typ materiału często wchodzący w skład spuścizny. Nie poruszając tutaj technicznej strony zagadnienia przechowania fotografii, mówiąc tylko o metodycznej, można wyodrębnić wśród nich trzy rodzaje. Jedne mają charakter biograficzny - są to podobizny twórcy spuścizny w różnych okresach jego życia, fotografie jego rodziny, zdjęcia tzw. "okolicznościowe" z uroczystości, jubileuszów itp., w których brał udział. Drugą grupę stanowią fotografie mające wyraźny charakter warsztatowy - będą to np. zdjęcia budynków lub mostów w zespole architekta lub konstruktora, fotografie rzeźb, obrazów i innych dzieł sztuki w spuściźnie historyka sztuki, fotografie odkrywek i przekrojów geologicznych w materiałach po geologu i gleboznawcy, widoków po geografie itp. Tutaj należeć też będą fotokopie i mikrofilmy dokumentów archiwalnych, rękopisów itp. w spuściźnie historyka i historyka literatury. Trzecia grupa to fotografie "amatorskie", zbierane przypadkowo zdjęcia pamiątkowe, krajobrazy, nie mające charakteru dokumentalnego do celów naukowych, zdjęcia zwierząt z tym samym zastrzeżeniem. Konieczność odrębnego podejścia do każdego z tych typów fotografii jest oczywista. Dwa pierwsze z nich - biograficzne i warsztatowe mają jasno określone miejsce w spuściźnie i mogą przedstawiać ogromną wartość jako źródło do historii rozwoju nauki. Trzecia grupa zazwyczaj pozbawiona jest poważniejszego znaczenia. Problem należytego zabezpieczenia, zidentyfikowania i przechowania materiałów fotograficznych dwóch pierwszych grup jest bardzo istotny, przekracza jednak ramy niniejszych rozważań. Podkreślić tylko wypadnie, że ich wartość źródłową,

zwłaszcza w spuściźnie uczonego lub artysty, podnosi zwykle fakt zgrupowania ich na podstawie ścisłych kryteriów rzeczowych.

Zjawiskiem pokrewnym jest problem k o l e k c j i. Z tego co przed chwilą powiedziano, wynika, że pomiędzy kolekcjami a materiałami typu "warsztatowego" zachodzi bliskie pokrewieństwo. Tak jest w samej rzeczy. Różnica wiąże się jedynie z przeznaczeniem danych materiałów. O ile zbiór "warsztatowy" służy do pracy twórczej uczonego lub artysty, o tyle kolekcja zbieracza ma na celu wyłącznie zaspokojenie jego potrzeb kolekcjonerskich lub estetycznych. Wszystkie zbiory typu warsztatowego to jest sformowane przez twórcę spuścizny /rzadziej nabyte przezeń od innych osób/, służące mu za podstawę prac twórczych naukowych, literackich lub innych artystycznych - włącza się w zasadzie do grupy materiałów twórczości, podgrupy "warsztatowej". Dzieje się to rzecz jasna wtedy, kiedy charakter kolekcji umożliwia jej archiwizację - a więc w przypadku zbioru wypisów archiwalnych, wyciągów z literatury, druków ulotnych z jakiegoś okresu w materiałach historyka lub literata, kolekcji autografów i wzorów pisma w warsztacie badacza pisma, natomiast zbliżone charakterem kolekcje, niewątpliwie stanowiące podstawę prac badawczych - ale nienadające się do archiwizacji, jak zbiór minerałów, owadów, preparatów - muszą być przekazane na przechowanie odpowiedniej instytucji muzealnej lub badawczej. Gdy kolekcja jest elementem strukturalnie obcym, to jest powstała nie w wyniku pracy zawodowej /naukowej, literackiej, społecznej czy innej/ - twórcy spuścizny, ale w wyniku zaspokajania przezeń potrzeb czysto zbierackich, należy pomieścić ją w grupie materiałów obcych. Tym bardziej, gdy nie została sformowana przez twórcę zespołu, a weszła do spuścizny na skutek nabycia jej w ten czy inny sposób /przez zakup, w drodze daru, spadku itp./. Tendencje do traktowania biblioteki twórcy spuścizny jako "kolekcji książek" są me-

todycznie niewątpliwie słuszne, ale praktycznie mogą doprowadzić do gromadzenia w archiwach ogromnych zbiorów bibliotecznych, czego niedogodności zostały już omówione. Gdy chodzi o stwierdzenie jakie książki miał w swej bibliotece zmarły twórca spuścizny, wystarcza spis jego biblioteki, sporządzany zazwyczaj jeżeli nie przez samego twórcę zespołu, to przez jego spadkobierców. Nic nie stoi na przeszkodzie, by taki katalog biblioteki włączyć do materiałów spuścizny - same książki natomiast wyłączyć z kręgu zainteresowania archiwum.

W niektórych przypadkach dopuszczalne będzie formowanie w samym archiwum k o l e k c j i "z b i o r c z e j", złożonej z drobnych elementów kolekcyjnych, występujących sporadycznie w różnych spuściznach, oczywiście pod warunkiem przyjęcia jasnych i ścisłych kryteriów wiążących. Ostatnia instrukcja radziecka dopuszcza wyłączanie takich nieznacznych fragmentów kolekcyjnych ze spuścizn "macierzystych", w składzie których dostały się one do archiwum i formowanie z nich kolekcji powstających w samym archiwum. Oczywiście w takim wypadku obowiązuje zasada oznaczenia faktu wyłączenia w inwentarzu danego zespołu oraz określenia w odpowiedni sposób proweniencji wszystkich elementów włączonych do takiej kolekcji.

Jeżeli chodzi o zagadnienie układu kolekcji - to o ile układ nadany przez twórcę kolekcji odpowiada wymogom dostępności - nie należy go zmieniać. Natomiast gdy kolekcja nie posiada układu, lub jej układ utrudnia korzystanie, należy ją uporządkować albo przeporządkować.

W toku tych uwag wielokrotnie poruszane było zagadnienie takich lub innych g r u p m a t e r i a ł u archiwalnego, występującego w spuściźnie. Otóż należy podkreślić, że podział na grupy przyjęty w "Projekcie Wytycznych" nie odbiega w zasadniczych swych

zarysach do stosowanego w pracy archiwów radzieckich, niemieckich, czechosłowackich[9]. Wydaje się też, że spory o kolejność grup - o ich miejsce w ogólnym schemacie układu materiału w spuściźnie nie są istotne. Sądzić należy że sprawę tę można wiązać z problemem charakteru spuścizny i uzależnić od występującego w niej materiału. Innemi słowy można dopuścić różność układów materiału w spuściźnie i w tych różnicach upatrywać właśnie środek umożliwiający podkreślenie specyfiki danej spuścizny i to tak pod względem jej treści /związanej z charakterem działalności twórcy/ jak i pod względem stosunku materiału zachowanego do niezachowanego - przypuszczalnego składu spuścizny.

Przy wyodrębnieniu grup materiałowych - zasadniczo sześciu: materiałów twórczych, biograficznych, różnorodnej działalności, korespondencyjnych, o twórcy spuścizny oraz rodzinnych i obcych - mamy do czynienia z nierównym charakterem poszczególnych grup. Zasadnicze znaczenie posiadają trzy grupy, wymienione w pierwszej kolejności i te zawsze należy stawiać w praktyce na pierwszych miejscach. Trudno natomiast wyobrazić sobie taką spuściznę, w której na pierwszym miejscu postawi się np. materiały obce albo korespondencję. Jeżeli wystąpi sama tylko korespondencja, bez żadnych innych elementów, wtedy - w myśl tego co powiedziane było wyżej - nie będziemy mogli uznać jej za spuściznę - a jedynie za "zbiór korespondencji XY", gdyż nie będzie mowy o materiałach reprezentujących główne kierunki działalności twórcy spuścizny. Kolejność w obrębie trzech pierwszych grup zależeć więc zawsze będzie od charakteru spuścizny i od jej materiałów. Ogólną tezę o łączności układu z kierunkiem działalności twórcy spuścizny możnaby uzupełnić np. propozycją, by w spuściźnie uczonego, literata, artysty na pierwszym miejscu stanęły materiały świadczące o jego twórczości, a więc odpowiednio: prace naukowe, utwory, prace plas-

tyczne lub dowody twórczości scenicznej. W spuściźnie męża stanu, działacza społecznego, polityka, wojskowego, na pierwszym miejscu można postawić materiały jego działalności. Gdy jednak materiałów twórczości w pierwszym, a materiałów działalności w drugim przypadku zachowało się niezbyt wiele, można na pierwsze miejsce wysunąć materiały biograficzne. Wysuwanie raz tego, a raz innego typu materiałów na pierwsze miejsce, znajduje uzasadnienie w przewidywanym kierunku zainteresowania badawczego korzystających z zespołu.

Wreszcie jako ostatnią sprawę nieco innego pokroju poruszyć wypadnie problem może raczej organizacyjny niż metodyczny. "Projekt Wytycznych" wysunął potrzebę przygotowania p l a n u p r a c y przed jej podjęciem i zachowania go wraz z materiałami, świadczącymi o przebiegu pracy nad porządkowaniem spuścizny w "teczce spuścizny" co umożliwi jego ocenę po zakończeniu porządkowania. Propozycje projektu spotkały się z dość licznymi zastrzeżeniami. Wydaje się jednak, że należy wyrobić sobie właściwy pogląd na charakter i rolę planu porządkowania - pojmowanego jako elastyczna wytyczna metodyczna, mogąca podlegać zmianom opartym o przesłanki uzasadnione naukowo, a pozbawionego charakteru administracyjno-przymusowego, jakiego nabrały one w pewnych okolicznościach. Tak pojmowane plany porządkowania mogą i powinny być utrzymane. Nagromadzenie tych dokumentów w teczkach zespołów wraz z motywacją wprowadzonych w toku pracy zmian i analizą wyników końcowych: inwentarzy i innych pomocy archiwalnych - pozwoli na uzyskanie niezwykle cennego materiału poznawczego. Jego przebadanie przyniesie bez żadnej wątpliwości udoskonalenie metod pracy, przez uzyskanie właściwych punktów wyjścia dla trafnego i ścisłego przewidywania toku i wyników pracy.

Ze względu więc na wartości m e t o d y c z n e , na które nie można w tym wypadku kłaść zbyt małego nacisku, nie wolno

rezygnować z tak poważnego narzędzia badawczego, jakim stanie się zbiór planów pracy z materiałami roboczymi oraz porównywalnymi dokumentami wynikowymi, w pierwszym rzędzie inwentarzami zespołów. Rzecz jasna, że przy spuściznach bardzo małych, o niskiej wartości, nie opłaca się trud opracowania planu roboczego w pełnej postaci i wypadnie zadowolić się jego formą uproszczoną. Przy sposobności można wskazać, że wielokrotnie już powoływana instrukcja ogólna ZSRR przewiduje opracowywanie i przechowywanie takich planów roboczych.

Na tym wyczerpany został przegląd zagadnień, związanych z problematyką porządkowania archiwalnego spuścizn. Wysunięte one zostały z jednej strony w wyniku własnych przemyśleń i nagromadzonych doświadczeń, z drugiej zaś zaczerpnięto je z nowszej literatury przedmiotu - w pierwszym rzędzie z analizy nowej ogólnej instrukcji radzieckiej. Niepoślednie miejsce przypadło przy tym nadesłanym do Archiwum PAN licznym uwagom, związanym z "Projektem Wytycznych porządkowania archiwalnego spuścizn rękopiśmiennych", który rozesłany jeszcze na wiosnę 1958 r. wywołał żywe zainteresowanie. Wszystko co wyżej zostało przedstawione jest wynikiem uzyskanym przez zespół roboczy pracowników naukowych Archiwum PAN - zajmujący się sprawami metodycznymi archiwalnego porządkowania spuścizn. Zajmując się zagadnieniami zawężonymi do spuścizn po uczonych, stanowiących specyficzną grupę spuścizn, wpływającą do naszej placówki, zespół ten zdaje sobie w pełni sprawę z potrzeby znalezienia sformułowań ogólnych, w stosunku do których doświadczenia, zebrane przy porządkowaniu spuścizn uczonych, mają tylko charakter wycinkowy. Niemniej na drodze dyskusji i wymiany poglądów, przy posiłkowym krytycznym posłużeniu się materiałom porównawczym, którego piękny wzór stanowi ostatnia instrukcja obowiązująca w ZSRR, zespół ten będzie dążył do sformułowania

takich propozycji ogólnych, któreby mogły być przyjęte przez wszystkich polskich pracowników naukowych, zajmujących się problematyką spuścizn. W tym dążeniu bardzo poważną rolę spełniają głosy dyskusyjne - zarówno przesłane dawniej w formie pisemnej, jak i wypowiadane "viva voce" w toku różnych dyskusji. Za wszystkie te uwagi, które uzupełniają nieco jednostronne doświadczenia i które torują właściwe drogi dla przyszłej pracy zespołu redakcyjnego należą się od tego zespołu serdeczne podziękowania.

---

1 Bibliotheksverwaltunsglehre, II wyd. Lipsk 1958, s. 11

2 A.Brenneke-W.Leesch, Archivkunde, Lipsk 1953, s.32; por. recenzję tej pracy: "Archeion" XXV, 1956, s. 387 i n.

3 por. str. 23

4 opracował zespół: H.Dymnicka, S.Chankowski, M.Flis pod kierunkiem Z.Kolankowskiego

5 zob. H.Dymnicka, Prace Archiwum PAN nad metodyką porządkowania spuścizn.

6 str. 723

7 por."Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" nr 2 z 1956 r. s.469

8 Mommsen, op. cit. s. XXIX - XXX

9 por.Wurmová, l.c.

Hanna Dymnicka

PRACE ARCHIWUM PAN NAD METODYKĄ PORZĄDKOWANIA SPUŚCIZN

Materiały do historii nauki polskiej gromadzone przez Archiwum PAN składają się z kilku grup. Jedną z najważniejszych stanowią spuścizny po uczonych, reprezentujących różne gałęzie nauki. Archiwum stawia sobie zadanie opracowania spuścizn w sposób zapewniający ich pełną i łatwą dostępność.

Zagadnienie porządkowania spuścizn nie ma jeszcze w Polsce dostatecznych podstaw teoretycznych. Przystępując w końcu 1955r. do opracowania pierwszych spuścizn pracownicy Archiwum PAN nie mieli gotowych wzorów normatywnych, na których mogliby się oprzeć i stanęli wobec konieczności ustalenia metod tej pracy. Poszukiwanie właściwych dróg archiwalnego porządkowania spuścizn poprowadzono w dwu kierunkach: zaczęto gromadzić dostępną literaturę z tego zakresu, zwłaszcza, wobec braku polskiej zajmującej się tym tematem, obcą, pozwalającą na zapoznanie się z zagranicznymi osiągnięciami w tej dziedzinie. Równolegle rozpoczęto opracowanie pierwszych nabytych spuścizn w celu zdobycia doświadczenia.

Zapoznano się więc z dwoma artykułami: Aksela Harnacka: "Spuścizny rękopiśmienne polityków i uczonych, znaczenie, porządkowanie i wykorzystanie" oraz L.M.Iwanowej "Archiwum Wiktora I.Grigorowicza"[1]. Artykuł Harnacka dostarczył wielu spostrzeżeń ogólnych, a Iwanowej pozwalał na wyciągnięcie praktycznych wniosków, dotyczących porządkowania spuścizny uczonego. Równocześnie na przełomie 1955 i 1956 r. uporządkowano kilka drobnych spuścizn, z których pierwszymi były materiały historyków prawa, W.A.Maciejowskiego i St.Borowskiego. Dało to podstawę dla pierwszych rozważań i prób teoretycznych.

Już w tym początkowym okresie pracy nad pierwszymi spuściznami, 22 grudnia 1955 r. opracowano tymczasowy schemat porządkowania spuścizn w Archiwum PAN. Schemat ten przewidywał podział spuścizny na 6 grup:

I. Dokumenty osobiste

II. Materiały działalności naukowej

a/ twórczej: 1.rękopisy prac gotowych
2.rękopisy prac w przygotowaniu

b/ pedagogicznej: 1.konspekty wykładów
2.materiały seminaryjne
3.inne

c/ popularyzatorskiej

d/ wydawniczej: udział w pracach redakcji, opinie, recenzje

e/ organizacyjnej: udział w pracach towarzystw i instytutów naukowych

f/ korespondencja naukowa

g/ materiały warsztatowe: notatki, wypisy archiwalne, kartoteki, bibliografie, rysunki, plany, inne

III. Działalność społeczna /nienaukowa/

IV. Korespondencja prywatna /rodzinna, osobista/

V. Wspomnienia /pamiętniki, diariusze/

VI. Aneksy /wycinki prasowe, fotografie, pamiętniki, materiały obce/

Po uporządkowaniu, w oparciu o ten schemat, kilku małych spuścizn przystąpiono na początku 1956 r. do pracy nad bogatą spuścizną historyka Marcelego Handelsmana, dającą większe możliwości uzyskania różnorodnych spostrzeżeń metodycznych. Równocześnie posunięto naprzód rozważania teoretyczne. W wyniku, w marcu 1956 r. powstał II schemat porządkowania spuścizn różniący się znacznie od poprzedniego. Jako grupę I wysunięto materiały działalności naukowej wychodząc z założenia, że jest to najważniejsza część spuścizny uczonego, która stanowi główny przedmiot zainteresowań badawczych. W II grupie umieszczono materiały działalności nienaukowej - politycznej i społecznej. Dokumenty osobiste, zwykle występujące w spuściźnie w ilości niewielkiej, włączono w skład nowopowstałej grupy III-materiałów osobistych, do której weszła również korespondencja prywatna, stanowiąca w dawnej redakcji grupę IV. Dołączono tu także sprawy gospodarcze i finansowe. IV grupę stanowią materiały pamiętnikarskie, a V - aneksy. Druga redakcja schematu stanowiła postęp w stosunku do pierwszej. Nadanie materiałom układu uwzględniającego wartość poszczególnych grup, zapewniające większą przejrzystość przez scalenie w jedną grupę materiałów podobnego typu, zagwarantowało pełniejszą dostępność spuścizny.

Specyfika opracowania spuścizn wymagała również przygotowania odpowiedniego układu wstępu do inwentarza. Nie mógł tu znaleźć zastosowania schemat wstępu do inwentarza zespołów kancelaryjnych urzędów i instytucji, przyjęty w praktyce archiwów państwowych[2]. Z tego względu w marcu 1956 r. opracowano również I redakcję tymczasowego schematu wstępu do inwentarza spuścizny, złożonego z 5 następujących punktów:

I. Wiadomości wstępne o zespole

1/ tytuł /twórca zespołu/

2/ proweniencja /od kogo, ew.ile partii/

3/ rozmiar

II. Biografia twórcy /krótka/

musi zawierać także: dane o biografiach /wspomnieniach, ewentualnie życiorysach częściowych/ drukowanych, ocenę pozycji naukowej i społeczno-politycznej twórcy.

III. Opis /charakterystyka/ materiałów

/wg ich układu, z zaznaczeniem braku elementów nie reprezentowanych w spuściźnie/.

IV. Uwagi metodyczne /tylko w zakresie niezbędnym dla ułatwienia korzystania/.

V. Bibliografia bibliografii /drukowanych pełnych, częściowych w opracowaniu w instytutach lub placówkach merytorycznych/.

Schemat ten pozwala na przedstawienie głównych informacji o twórcy spuścizny i o jego materiałach - ich zawartości i sposobie opracowania z odesłaniem do podstawowych publikacji bio- i bibliograficznych.

Lata 1956-1957 przyniosły rozszerzenie i pogłębienie wiadomości o metodach porządkowania spuścizn stosowanych w kraju i zagranicą. Poznanie doświadczeń polskich nie przynosiło większych korzyści. Archiwa nasze zainteresowanie głównie wytężoną pracą

nad zespołami typu kancelaryjnego, nie posiadały w tej mierze jakichkolwiek przepisów. Nieliczne doświadczenia w zakresie opracowania spuścizn uzyskane w różnych archiwach wykazywały znaczne rozbieżności. Zaznacza się to wyraźnie na przykładzie spuścizn gen. L.Żeligowskiego w Archiwum Akt Nowych w Warszawie i H.Hahna w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Bydgoszczy. Metody opracowania spuścizn w zbiorach rękopiśmiennych bibliotek nie uwzględniają nawet podstawowej konieczności organicznego powiązania materiałów przez nadanie im logicznego układu, a tym samym nie odpowiadają potrzebom archiwalnym. Dowodzi tego chociażby pobieżne zapoznanie się np. z dwutomowym "Inwentarzem Rękopisów Biblioteki Zakładu Narodowego im.Ossolińskich we Wrocławiu", wydanym w latach 1948-1949. "Wytyczne opracowania rękopisów w bibliotekach polskich", które ukazały się w r.1955, stanowią pod tym względem niezaprzeczalny postęp, jakkolwiek nie rozwiązują w pełni zagadnienia.

Wiele natomiast korzyści dały pracownikom Archiwum PAN doświadczenia archiwistów i bibliotekarzy radzieckich i, w mniejszym stopniu, niemieckich. Z doświadczeniami tymi zapoznały Archiwum PAN dwie podróże dra Z.Kolankowskiego: w r.1956 do ZSRR i w roku następnym do NRD. Z ZSRR przywiózł on szereg normatywnych materiałów roboczych, zawierających przepisy archiwalnego opracowania spuścizn: "Instrukcję oddziału rękopisów Biblioteki im.Lenina", projekty instrukcji Archiwum Akademii Nauk ZSRR, Centralnego Państwowego Archiwum Literatury i Sztuki oraz Biblioteki im.Sałtykowa-Szczedrina. Wiadomości i materiały uzyskane zagranicą, zwłaszcza w ZSRR, stały się dużą pomocą w prowadzonej dalej pracy teoretycznej.

Równocześnie rozwijały się prace porządkowania spuścizn uczonych z różnych gałęzi nauki: humanistycznych - Marcelego Handelsmana, Ignacego Chrzanowskiego, Stanisława Kętrzyńskiego,

Heleny Salskiej, Jerzego Manteuffla, Mariana Massoniusa i Wincentego Ogrodzińskiego; geologicznych - Stanisława Majewskiego i Walerego Łozińskiego oraz technicznych - Stefana Bryły. W toku porządkowania nasuwało się wiele problemów metodycznych, które rozstrzygano mając zawsze na oku dostępność i przejrzystość materiałów. Gromadzono dzięki temu spory zasób doświadczenia, opartego na znajomości materiałów różnego typu. Największe korzyści pod tym względem dawały spuścizny duże, o bogatej zawartości, np.Marcelego Handelsmana, Stanisława Majewskiego, Stefana Bryły. Dzięki poznaniu doświadczeń obcych i własnej praktyce nastąpiły dalsze zmiany w schemacie układu materiałów spuścizn. W kwietniu 1956r., podczas pobytu w Leningradzie, dyrektor Archiwum opracował projekt III redakcji schematu, który po przedyskutowaniu w gronie pracowników zajmujących się tą problematyką, przybrał formę znacznie różniącą się od redakcji poprzedniej.

W składzie grupy I pozostawiono prace naukowe, będące wyrazem myśli twórczej uczonego: prace naukowe, wykłady, recenzje i opinie, prace naukowo-popularne i materiały warsztatowe. W II grupie połączono materiały jego różnorodnej działalności: naukowej /poprzednio związanej z grupą I/, społecznej, organizacyjnej i innej. Zmieniono nazwę i skład grupy III, obecnie materiałów biograficznych, do których zaliczano: dokumenty osobiste, autobiografie, pamiętniki, dzienniki, notesy /stanowiące w poprzednim schemacie IV grupę - materiałów pamiętnikarskich/, adresy, gratulacje, telegramy oraz materiały gospodarcze i majątkowe, a także dotyczące stanu zdrowia. Korespondencję wyłączono w osobną grupę IV, dzieląc ją na wychodzącą i wpływającą. W grupie V /poprzednio aneksów/, pozostawiono tylko materiały osób obcych, z tym, że gdyby były w spuściźnie materiały rodzinne, to będą one stanowiły grupę V, a materiały osób obcych staną się wówczas grupą VI.

Powyższa III redakcja schematu w ciągu roku 1956 uległa niezbyt wielkim poprawkom i ulepszeniom, podyktowanym przez praktykę, w rezultacie czego w styczniu 1957 r. powstała IV redakcja, niewiele już różniąca się od poprzedniej. Do grupy I - prac naukowych, dodano tłumaczenia z języków obcych, w grupie II określono bliżej materiały działalności naukowej jako dotyczące spraw wydawniczych, dydaktycznych i organizacyjnych i zaliczono do niej również materiały działalności politycznej. W grupie III do materiałów gospodarczych i majątkowych włączono umowy autorskie. Utworzono nową grupę V-materiałów o twórcy zespołu, złożoną z recenzji o jego pracach, bibliografii prac, zestawionych przez osoby trzecie, nekrologów i wspomnień. Materiały obce, dawniej stanowiące grupę V, obecnie stały się grupą VI. W maju 1957 r. powstała również druga redakcja schematu wstępu do inwentarza spuścizny, złożona z 4 punktów:

Punkt I - Wiadomości wstępne, w zasadzie pozostał niezmieniony.

Punkt II - Twórca zespołu, ma zawierać najważniejsze dane biograficzne, charakterystykę pozycji naukowej i społecznej oraz wiadomości o biografiach, wspomnieniach i bibliografiach. Punkt ten w obecnej redakcji został dokładniej sprecyzowany, niż w poprzedniej. Włączono do niego dawniejszy punkt V.

Punkt III- Charakterystyka zespołu, został rozwinięty. Powinno się tu znajdować omówienie grup materiałów i dane o brakach, informacje o częściach spuścizny ogłoszonych drukiem po zgonie twórcy i o częściach znajdujących się poza Archiwum.

Punkt IV - Uwagi metodyczne, nie uległ zmianom.

Ustalono również, że przy spuściznach małych wstęp ma charakter notatki informacyjnej, nie przekraczającej 2-3 stron maszynopisu, a przy spuściznach większych może sięgać do 12 stron.

W ciągu 2-letniej pracy nad porządkowaniem spuścizn pracownicy Archiwum PAN zdobyli spory zasób doświadczeń, pogłębionych

znajomością osiągnięć radzieckich i niemieckich w tej dziedzinie. Nadszedł czas, by wykorzystać je dla opracowania projektu instrukcji porządkowania spuścizn. Zadanie to wykonał zespół 4- osobowy, w którym przewodniczył dr Z.Kolankowski, sekretarzem była mgr H. Dymnicka, członkami byli mgr St.Chankowski i M.Flis. W okresie od 18 kwietnia do 20 czerwca 1957 r. zespół odbył 10 zebrań, w czasie których powstała I redakcja projektu "Wytycznych opracowania archiwalnego materiałów spuścizn rękopiśmiennych w Archiwum PAN".

Projekt ten składał się ze słowa wstępnego i 43 punktów. W słowie wstępnym wysunięto potrzebę stworzenia instrukcji krótkiej, zwięzłej i jasnej: powinna ona być ogólna i elastyczna, dająca się zastosować do różnych spuścizn. Przeznaczona dla pracowników archiwów i zbiorów rękopiśmiennych bibliotek, instrukcja zakłada znajomość podstawowych pojęć pracy archiwalnej. W 43 punktach zawarto wskazówki dotyczące czynności wstępnych, planu pracy, porządkowania ze szczególnym uwzględnieniem sprawy tworzenia jednostek, łączenia jednostek w grupy i systematyzacji w ich obrębie, inwentaryzacji, skorowidzowania i kontroli wykonanej pracy. Z I redakcją "Wytycznych" zapoznał się ogół pracowników Archiwum PAN, którzy następnie wzięli udział w zebraniu dyskusyjnym 27 listopada 1957 r. Raz jeszcze skonfrontowano nasz projekt z instrukcjami radzieckimi. Uznano, że zasługuje w nich na uwagę wyraźniejszy niż u nas sposób ujęcia szeregu zagadnień, szczególnie kwestia brakowania, wyłączanie kolekcji i zbiorów w załącznik do spuścizny, kontrola pracy - które to zagadnienia należałoby uwzględnić przy opracowaniu II redakcji. Zaproponowano wprowadzenie szeregu drobniejszych zmian i poprawek: wstęp należy skrócić, a instrukcję podzielić na rozdziały i nadać im tytuły. Wskazano, że projekt daje zbyt mało wskazówek, jak ma postępować historyk - archiwista, porządkujący spuściznę z zakresu nauk ścisłych lub technicznych.

Dyskutowano sprawy kilkakrotnego powtórzenia przeglądu wszystkich grup i podgrup materiałów, stwierdzając, że nie da się tego uniknąć. Zastanawiano się nad sprawą kolejności grup; były propozycje, aby materiały biograficzne stawiać na pierwszym miejscu, przy czym uznano, że nie może to być regułą, gdyż grupa ta zwykle ma charakter podrzędny, chociaż - w pewnych warunkach - może dać dobre rezultaty. Uznano, że instrukcję należy również uzupełnić omówieniem spraw pominiętych lub niejasnych: sposobu układu fotografii i kolekcji, napisu na kartce inwentarza pomocniczego, sprawy drugiego i dalszych egzemplarzy tej samej pracy, połączenia małej ilości materiałów warsztatowych z materiałami pracy naukowej. Poza tym proponowano szereg szczegółowych poprawek rzeczowych i stylistycznych oraz dodanie kilku punktów przejściowych.

W oparciu o wyniki dyskusji, w grudniu zespół redakcyjny przystąpił do opracowania II redakcji projektu "Wytycznych". Praca ta została zrealizowana w ciągu 5 zebrań w okresie od 7 do 30 grudnia 1957 r. Projekt uległ znacznym zmianom. Wstęp został skrócony, przez wyeliminowanie z niego wszystkich zbędnych elementów. Ilość punktów instrukcji zwiększyła się z 43 na 46. W celu uzyskania większej przejrzystości projekt został podzialony na 5 rozdziałów: I - Prace wstępne /punkt 1 - 7/, II - Tworzenie jednostek /p. 8-27/, III - Systematyzacja i przygotowanie do inwentaryzacji /p.28-35/, IV - Inwentarz i wstęp /p.36-44/ i V - Postanowienia końcowe /45-46/. Wprowadzone zostały najważniejsze zmiany i uzupełnienia: w przypadkach trudnych, zwłaszcza z zakresu nauk matematyczno-przyrodniczych i technicznych, zaleca się zasięgnięcie porady konsultanta, specjalisty danej gałęzi wiedzy /p.3/. Należy zachować porządek autentyczny, nadany przez twórcę zespołu, o ile odpowiada on podstawowym warunkom dostępności ma-

teriałów /nowy p.5/. Uznano dopuszczalność łączenia w pewnych warunkach materiałów warsztatowych z pracami naukowymi /p.17/. Wyjaśniono szerzej zagadnienie łączenia materiałów działalności uczonego w "akta spraw" /p.18/. Ustosunkowano się do kwestii brakowania - któremu w zasadzie materiały spuścizny nie podlegają; propozycje usunięcia niektórych materiałów muszą być komisyjnie rozpatrzone /nowy p.27/. Omówiono szczegółowe zasady zaliczania niektórych materiałów do poszczególnych grup /nowy obszerny p.30/. Zmieniono przepis, dotyczący okoliczności, wymagających przeporządkowania spuścizny i sporządzenia nowego inwentarza /p.41/.

Archiwum postanowiło wystąpić ze swym projektem na zewnątrz, aby zdobyć od osób interesujących się tym zagadnieniem wypowiedzi, pozwalające na takie zredagowanie tekstu ostatecznego, które by obowiązywało nie tylko pracowników Archiwum PAN, ale również mogło być przyjęte przez wszystkich, zajmujących się problematyką spuścizn.

Nowa redakcja otrzymała tytuł "Wytyczne opracowania archiwalnego spuścizn rękopiśmiennych, projekt" i została na początku 1958 r. powielona na prawach rękopisu w ilości 250 egzemplarzy. W marcu 1958 r. rozesłano projekt "Wytycznych" do wszystkich polskich archiwów centralnych i wojewódzkich, bibliotek - posiadających oddziały rękopisów, osób mogących zabrać głos w tej sprawie oraz do archiwów zagranicznych radzieckich i niemieckich, czechosłowackich i bułgarskich, z którymi Archiwum PAN utrzymuje kontakty, z prośbą o nadesłanie opinii i uwag. Projekt "Wytycznych" wywołał znaczne zainteresowanie, wyrazem którego był 1 kontrprojekt instrukcji i 14 wypowiedzi, nadesłanych w okresie od kwietnia 1958r. do stycznia 1959 r. z kraju /11/ i z zagranicy /3/. Zakres tych wypowiedzi jest szeroki, obejmują one niemal wszystkie punkty "Wytycznych", pomijając tylko niektóre o charakterze przejściowym.

Ogólnie projekt "Wytycznych" został oceniony dodatnio. Uznano, że jako całość jest on opracowany starannie, wnikliwie i szczegółowo, ze znajomością omawianego przedmiotu /A.Wolff, W.Hejnosz/. Uwzględnia wszystkie etapy pracy, jest wyczerpującą i pełną pomocą przy podejmowaniu prac porządkowych /Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, H.Stebelska/. Zaletą projektu jest również jego elastyczność i określenie charakteru "Wytycznych" jako zalecenia, dopuszczającego i inne rozwiązania, o ile będzie tego wymagał porządkowany materiał /NDAP, W.Hejnosz/. Zasady porządkowania spuścizn, przedstawione w "Wytycznych", w dużym stopniu odpowiadają metodom, stosowanym w archiwach zagranicznych, na co wskazują wypowiedzi Głównego Zarządu Archiwalnego ZSRR i Bundesarchiv w Koblencji /NRF/. Z drugiej strony zarzuca się projektowi zbytnią drobiazgowość, mogącą prowadzić do schematyzmu /Wojew.Archiwum Państwowe Kraków, Staatliche Archivverwaltung - NRD, Bundesarchiv - NRF/, i wskazuje się na potrzebę określenia, jakiego rodzaju spuścizn projekt dotyczy /WAP Kraków, Biblioteka Narodowa, Bundesarchiv/. Podnoszono również wątpliwości terminologiczne /P.Bańkowski/, oraz brak definicji spuścizny /NDAP/.

Uwag szczegółowych, odnoszących się do poszczególnych punktów, jest w sumie około 140. Zawierają one obfity materiał, który stanowi główną podstawę opracownia ostatecznej redakcji "Wytycznych". Wiele spostrzeżeń jest słusznych i trafnych, nie budzących wątpliwości, inne mają charakter dyskusyjny i zespół redakcyjny musi je starannie przeanalizować, niektóre natomiast powstały jedynie ze względu na niewłaściwe zrozumienie istotnej myśli, wyrażonej w omawianym punkcie lub brak gruntownej znajomości przedmiotu, do którego się odnoszą.

Uwagi szczegółowe dotyczą głównie treści projektu. Większość uwag skupia się wokół następujących zagadnień: celowość planu pra-

cy i jego przechowywania w teczce spuścizny łącznie z materiałami, dotyczącymi przebiegu porządkowania; ogólne kryteria tworzenia jednostek i związane z tym tworzenie jednostek, analogicznych do "akt spraw" w zespołach kancelaryjnych; sprawa prac drukowanych w grupie związanej z twórczością; zagadnienie przechowywania w spuściznach akt urzędowych oraz fotografii i kolekcji; sprawa porządkowania korespondencji; problem brakowania; kwestia podziału materiałów spuścizny na grupy i kolejności grup[3]. Inne bardzo istotne wypowiedzi zalecają podać układ grup i ich zawartość już przy segregacji wstępnej, zaopatrzyć niektóre punkty w większą ilość przykładów, traktować prace literackie równorzędnie z naukowymi, przenieść dane o porządku wewnątrz jednostek z cz.III /systematyzacja i przygotowanie do inwentaryzacji/ do cz.II /tworzenie jednostek/, rozszerzyć omówienie metodyki inwentaryzacji oraz przedstawić techniczne przygotowanie zespołu do przekazania do magazynu.

Strony zewnętrznej, redakcyjno-graficznej projektu "Wytycznych" dotyczy tylko jedna wypowiedź /L.Gołębiowska/.

Poza uwagami, nadesłanymi w formie pisemnej, dowodem zainteresowania projektem "Wytycznych" były wypowiedzi ustne, wygłaszane w toku dyskusji nad dwoma referatami dyrektora Archiwum PAN dr Z.Kolankowskiego, poświęconymi problematyce archiwalnego porządkowania spuścizn rękopiśmiennych. Jeden z nich został wygłoszony na posiedzeniu Sekcji Nauk Pomocniczych Historii podczas VIII Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Krakowie, 16 września 1958 r.[4], drugi stanowił zagajenie dyskusji Sekcji Archiwalnej Towarzystwa Miłośników Historii, która odbyła się 4 czerwca 1959 r. w Warszawie. Niektóre osoby, zabierające głos na zebraniu w Krakowie, nadesłały później swoje uwagi w formie pisemnej /H.Stebelska, L.Gołębiowska, P.Bańkowski/. Uznano wówczas, że Projekt Wytycznych

wypełnił istniejącą lukę . Chociaż w zasadzie dotyczy on tylko spuścizn po uczonych, to jednak nie jest pozbawiony znaczenia ogólniejszego, gdyż przedstawione w nim metody można przenieść również na spuścizny inne, nienaukowe. Podniesiono, że na szczególne uznanie zasługuje postulat formowania "akt spraw".

Pewne zastrzeżenia wywołał schemat układu materiałów spuścizny, mianowicie postulowano, by materiały gospodarcze i majątkowe wyłączyć z biograficznych w osobną grupę. Natomiast wskazano, że nie powinno się wyłączać w osobny zespół materiałów obcych, nawet jeśli ich jest wiele, gdyż zawsze można ustalić ich związki z twórcą spuścizny.

Również dyskusja na zebraniu Sekcji Archiwalnej TMH poruszyła szereg zagadnień i wysunęła wiele spostrzeżeń, które powinny być rozpatrzone w dalszej pracy nad "Wytycznymi".

Wiosną 1959 r. Archiwum PAN otrzymało też nowe materiały, które zostaną uwzględnione w pracy nad ostateczną redakcją "Wytycznych". Są to: "Instrukcja naukowo-technicznego opracowania materiałów archiwalnych zespołów pochodzenia prywatnego", wydana w Moskwie w 1958 r., jako ostateczna forma przepisów normatywnych, obowiązująca archiwa oraz biblioteczne i muzealne zbiory rękopiśmienne i artykuł Milady Wurmowej "Z problematyki spuścizn rękopiśmiennych", drukowany w piśmie "Archivni Casopis" nr 1, 1959 r. Instrukcja radziecka wymaga dokładnego przeanalizowania. Artykuł M. Wurmowej wysuwa również istotne kwestie, a mianowicie: 1/ ustalenia pojęcia spuścizny, 2/ stosunku kolekcji do spuścizny, 3/ aneksów i materiałów pomocniczych, 4/ prac drukowanych, 5/ kolejności grup, 6/ układu korespondencji i 7/ brakowania.

Do opracowania ostatecznego tekstu "Wytycznych" przystąpi jeszcze w roku bieżącym zespół redakcyjny pracowników Archiwum PAN, w składzie powiększonym przez dokooptowanie mgr E.Tomaszewskiego oraz mgr M.Wrzoskowej.

1 Dane bibliograficzne podaje Z.Kolankowski, Podstawowe zagadnienia metodyczne porządkowania spuścizn rękopiśmiennych, zob.wyż. s. 10-32.

2 por.K.Konarski, Wstęp do inwentarza zespołu archiwalnego, Zasady opracowania, "Archeion" t.XXI, /1952/ s.192-201.

3 zob.Z.Kolankowski, Podstawowe zagadnienia...

4 Z.Kolankowski, Archiwalne opracowanie spuścizn rękopiśmiennych i jego problemy, Pamiętnik VIII Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Krakowie, cz. I, W-wa 1958, s.297-306.

Michał Flis

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI DZIAŁU "SPUŚCIZN" ARCHIWUM PAN

Przegląd niniejszy informuje o wszystkich spuściznach po pracownikach naukowych jakie Archiwum PAN zgromadziło od roku 1954 do 31 sierpnia 1959, zarówno w centrali w Warszawie jak i w oddziałach w Krakowie i Poznaniu. O nabytkach tego działu Archiwum informowało już kilkakrotnie /Kwartalnik Historii Nauki i Techniki nr 2 z 1956 r., s.469 i n.; tamże nr 2 z 1957 r., s.442 i n.; tamże nr 2 z 1958 r., s.290 i n./, jednakże dane opublikowane dotyczyły tylko okresu zamkniętego datą 31 grudnia 1957 r., ponadto nie uwzględniały spuścizn zgromadzonych przez oddziały Archiwum. W zasadzie obecnie omówione są tylko spuścizny właściwe, tzn. zawierające dokumenty wielostronnej działalności uczonego, lecz wymienione w pierwszych przeglądach drukowanych w "Kwartalniku Historii Nauki i Techniki" z lat 1956 i 1957 opisy pojedyńczych rękopisów zostały powtórzone żeby uniknąć luk w sygnaturach.

Notatki opisowe zostały zredagowane możliwie jednolicie i zróżnicowane graficznie, aby w miarę możności zapewnić przejrzystość. Jako elementy stałe w notatce występują: 1/ sygnatura zespołu, w której cyfra rzymska III oznacza symbol działu spuścizn Archiwum PAN /centrali w Warszawie/, cyfra arabska-kolejny numer spuścizny w dziale; 2/ nazwa zespołu złożona ze słowa "materiały" oraz imienia i nazwiska twórcy spuścizny w drugim przypadku; 3/ nazwa gałęzi nauki, która była głównym przedmiotem zainteresowania badawczego twórcy spuścizny; 4/ od akapitu krótkie dane biograficzne twórcy spuścizny, obejmujące daty roczne urodzenia i

zgonu oraz wymieniające jego główne stanowisko naukowe; 5/ zwięzły opis zawartości materiałów zachowanych w spuściźnie, 6/ dane proweniencyjne: zakup, dar, kolejność akcesji /z lewej strony u dołu/ ; 7/ z prawej - informacja o rozmiarze zespołu, przy czym w spuściznach uporządkowanych podana jest liczba jednostek inwentarzowych i wymiar w metrach /centymetrach/ bieżących, natomiast przy zespołach, nie posiadających inwentarza archiwalnego, podano tylko wymiar metryczny; 8/ poniżej informacja o pomocach archiwalnych. Przy niektórych notatkach podano: 9/ dane bibliograficzne i 10/ dane uzupełniające, które w razie potrzeby wskazują powiązania spuścizny z zespołami w zbiorach Archiwum i innych.

W stosunku do dawniejszych informacji szerzej omówiono materiały już uporządkowane i zinwentaryzowane, wprowadzono dane dodatkowe i zweryfikowano wymiary. Następnie wyodrębniono grupę drobnych fragmentów spuścizn w Archiwum PAN w Warszawie. W dalszej kolejności podano omówienia spuścizn w Oddziałach - krakowskim i poznańskim. Umieszczone na końcu wykazy alfabetyczne ułatwiają czytelnikowi korzystanie z "Przeglądu".

Spuścizny w Archiwum PAN w Warszawie

III-1 Materiały Aleksego B A C H U L S K I E G O , archiwistyka.

Aleksy Franciszek Bachulski /1893-1951/ wieloletni kustosz Archiwum Skarbowego, dyrektor Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy, dyrektor Archiwum Miejskiego m.st.Warszawy.

Spuścizna zawiera rękopisy rozpraw i artykułów ogłaszanych w "Archeionie" w latach 1928-1951, m.in. "Archiwa Belgijskie", "Literatura archiwalna w ZSRR", 30 lecie reformy archiwalnej w ZSRR", "Archiwa zachodnio-europejskie", "Archiwa gospodarcze", Pierwsza przędzialnia bawełny w Łodzi Ch. Fr. Wendischa" /Rocz-

nik Łódzki t. II - 1931 r./, oraz bogate notaty z literatury archiwalnej polskiej i obcej.

Zakup 1955 r. 44 j., ok.0,07 mb.
Inwentarz.

III-2 Materiały Zygmunta B A T O W S K I E G O , historia sztuki.

Zygmunt Batowski /1876-1944/, prof.Uniw. Warszawskiego.

Spuścizna zawiera bogate materiały, wypisy, notaty do dziejów sztuki w Polsce, sporządzone z archiwaliów, których wiele uległo zniszczeniu podczas wojny; liczne szkice, rysunki, fotografie i pomiary inwentaryzacyjne. Rękopisy prac drukowanych częściowo lub niedrukowanych m.in. "Malarstwo polskie XIX w.", "J.Kamsetzer", "Styl Stanisława Augusta", "J.B.Plersch", "Dzieje architektury w Polsce", "Malarstwo w Polsce XVI i XVII w.", "Bracia Lubienieccy" i in.

Zakup 1955 r. ok. 1,00 mb.

- zob.H.Obuchowska-Pysiowa, Z rachunku strat ... Wspomnienie o prof.Zygmuncie Batowskim i jego spuściźnie archiwalnej, "Problemy" nr 9 z 1959 r., s.664-666.

III-3 Leon B I A Ł K O W S K I , historia /Wspomnienia/.

Leon Ignacy Białkowski /1885-1925/ prof.Kat.Uniw.Lubelskiego, autor licznych prac z zakresu historii Polski.

Teczka zawiera rękopis wspomnień /częściowo niedrukowanych/, dotyczących życia naukowego różnych ośrodków uniwersyteckich, w których działał B. w latach 1905-1949. W druku ukazała się część wspomnień pt. "Wspomnienia Krakowskie 1905-1910", Lublin, 1939 r.

Zakup 1955 r. ok. 0,02 mb.

III-4 Karol B O H D A N O W I C Z , górnictwo, /Teczka akt osobistych/.

Karol Bohdanowicz /1865-1947/ prof. Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.

Teczka zawiera fragmenty korespondencji instytucji naukowych polskich i zagranicznych oraz dokumenty osobiste B.

Dar wdowy, H.Bohdanowiczowej 1954 r. ok.0,01 mb.

III-5 Materiały Stanisława B O R O W S K I E G O , historia państwa i prawa polskiego oraz południowo-słowiańskiego.

Stanisław Borowski /1903-1945/ prof.Uniw.Warszawskiego.

Spuścizna zawiera maszynopis niedrukowanej pracy "Towarzystwo Kredytowe Ziemskie w Królestwie Polskim 1825-1922", 3 tomy, k.682+454; maszynopis materiałów źródłowych do historii prawa czarnogórskiego: 1/ Opšti imowiński zakonik črnogorski, k.185; 2/ Stare črnogorskie presude, k.118; 3/ Protokol kriminalnih parnica, welikog suda, k.40. oraz notatki i wypisy z archiwów i bibliotek, konspekty wykładów z historii państwa i prawa polskiego, wygłoszonych na kursach uniwersyteckich w Kielcach w 1945 r., fragmenty korespondencji i akt osobistych.

Zakup 1954 r., 1955 r. 32 j., ok.0,30 mb.
Dar wdowy, Z.Borowskiej 1956 r. Inwentarz.

III-6 Materiały Ignacego C H R Z A N O W S K I E G O , historia literatury polskiej.

Ignacy Chrzanowski /1866-1940/ prof.Uniw.Jagiellońskiego.

Bogata spuścizna zawiera m.in. II tom Historii literatury polskiej 1795-1820 /niedrukowany/. Teksty wykładów uniwersyteckich z literatury polskiej XV-XIX w. z lat 1910-1932 uzupełnione nowymi materiałami /częściowo niepublikowanymi/. Obfite ma-

teriały bibliograficzne /kartoteka ok.2000 k./, korespondencja /264 listy/; materiały biograficzne, dyplomy, fotografie.

Zakup 1955 r.
Dar córki, H.Chrzanowskiej 1957 r., 1959 r.

80 j., ok.1,90 mb.
Inwentarz, wykaz korespondentów.

III-7 Materiały Włodzimierza D Z W O N K O W S K I E G O , historia Polski i powszechna XIX i XX wieku.

Włodzimierz Dzwonkowski /1880-1954/ prof.Wolnej Wszechnicy Polskiej i Uniw.Łódzkiego.

Spuścizna zawiera rękopisy prac, artykułów i wykładów, dotyczących okresu Insurekcji Kościuszkowskiej, Wiosny Ludów, ruchów rewolucyjnych w Królestwie Polskim i spraw emigracji, m. in. "Ksiądz Piotr Ściegienny"; "Królestwo Polskie po powstaniu listopadowym"; "Henryk Michał Kamieński, filozof powstania, ideolog myśli demokratycznej polskiej w dobie Wiosny Ludów", "Wkład Polski do kultury światowej"; "Gorge Sand i Chopin"; "Wpływ francuskiego socjalizmu utopijnego na emigrację polską"; niewielką ilość materiałów warsztatowych i korespondencji oraz pamiętniki z lat 1944-1945.

Zakup 1955 r.

67 j., ok.0,60 mb.
Inwentarz.

III-8 Materiały Michała F E D E R O W S K I E G O , etnografia.

Michał Federowski /1853-1923/ pracownik naukowy Zakładu Etnologii Instytutu Nauk Antropologicznych Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Fragment zbioru materiałów etnograficznych dot. ziem Białorusi. Papiery rodziny Poleskich, u których F. jakiś czas mieszkał, m.in. akta procesu o spuściznę po Ignacym Zakrzewskim z lat 1830-1839 oraz odpis akt procesu Męcińskich z klasztorem

Paulinów na Jasnej Górze o klejnoty z depozytu skarbu Rakoczego z lat 1703, 1707 i 1807.

Wyłączone z akt T.N.W. ok.0,22 mb.
- części spuścizny F. znajdują się w Bibliotece Uniw.Warsz. oraz w Bibliotece Narodowej w Warszawie.

III-9 Materiały Władysława G R A B S K I E G O , ekonomia.

Władysław Grabski /1874-1938/ prof.Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego.

Fragment spuścizny zawiera rękopis dzieła "Dwa lata pracy u podstaw państwowości naszej" Warszawa 1926, wykazujący znaczne różnice w stosunku do tekstu drukowanego, oraz maszynopis 18 wykładów wygłoszonych w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie w r. 1935, na tematy ekonomii rolnej i polityki agrarnej.

Zakup 1954 r. ok. 0,08 mb.

III-10 Materiały Marcelego H A N D E L S M A N A , historia.

Marceli Handelsman /1882-1945/ prof.Uniw.Warszawskiego, członek wielu towarzystw naukowych krajowych i zagranicznych.

Spuścizna zawiera rękopisy prac: "Adam Czartoryski", "Absolutyzm oświecony", rękopisy artykułów, konspekty, szkice i notatki do prac; konspekty wykładów z historii powszechnej i historii Polski oraz propedeutyki historycznej, wygłaszane w latach 1916/17 - 1936/37; przemówienia okolicznościowe, bogate materiały warsztatowe, głównie wypisy z archiwów krajowych i zagranicznych, /w tym szereg wypisów z materiałów zniszczonych w czasie wojny/.

Materiały działalności naukowo-organizacyjnej obejmują stosunek H. do Tow.Naukowego Warszawskiego, Polskiej Akademii Umiejętności i wielu innych towarzystw naukowych w kraju i zagranicą, obrazują także udział H. w pracach Ministerstwa WR i OP, Rady Archiwalnej, Uniwersytetu Warszawskiego i organizacji studenckich.

Materiały działalności pedagogicznej zawierają b.liczne notaty seminaryjne, listy obecności słuchaczy, sprawozdania z prac

seminaryjnych na Uniw.Warszawskim, materiały pedagogiczne Wyższej Szkoły Wojennej. Materiały działalności wydawniczej obrazują udział w pracach Komisji Wydawniczej Traktatów Polskich, w redakcji "Przeglądu Historycznego", w redakcji wydawnictw Fundacji Carnegie i in.

Materiały działalności społeczno-politycznej zawierają dokumenty pracy w Radzie Naukowej Min.Spraw Zagranicznych, w Komisji rewindykacji archiwaliów i in.

Materiały biograficzne są raczej szczupłe. Obfita korespondencja naukowa, m.in. listy do i od J.Czarnomskiego, Br.Dembińskiego, M.Kukiela, St.Kutrzeby, St.Łosia, W.Łukaszewicza, A.Skałkowskiego i wielu in.

Materiały o M.Handelsmanie obejmują m.in. uzupełnienia bibliograficzne zestawione przez J.Handelsmanową oraz wspomnienia H.Bachulskiej /niedrukowane/.

Materiały osób obcych zawierają m.in. list J.Gisbert-Studnickiej w sprawie archiwów wileńskich /1916/; papiery dot. Muzeum w Rapperswilu, życiorys M.Kukiela i odpis listu M.Kukiela do W.Tokarza.

Spuścizna ma powiązanie z zespołami akt Tow.Naukowego Warszawskiego i Polskiego Towarzystwa Historycznego, znajdującymi się w Archiwum PAN.

Zakup 1955, 1957 r. 426 j., ok.1,25 mb.
Inwentarz, wstęp.

- zob.Materiały Marcelego Handelsmana w Archiwum Polskiej Akademii Nauk, opracowała Hanna Dymnicka pod kierunkiem Z.Kolankowskiego "Przegląd Historyczny" z.1 z 1959 r. s.93-115./Inwentarz i wstęp/.

Kolankowski Zygmunt-Marcelego Handelsmana konspekt "Historii Polski 1864-1914", "Przegląd Historyczny", z.1, z 1957 r. s. 111-115.

III-11 Stefan K O P E Ć , biologia, /Notaty z literatury biologicznej/.

Stefan Kopeć /1888-1941/ prof.biologii na Uniw.Warszawskim.

Fragment spuścizny - dwa bruliony zawierające b.staranne streszczenia literatury biologicznej /270 poz./ z lat 1896-1913, z rysunkami.

Dar prof.L.Kaufman 1955 r. ok.0,04 mb.

III-12 Franciszek L E D O U X , /"Nauka służby skarbowej, tom pierwszy: O dochodach", Warszawa 1847/.

Rękopis z licznymi poprawkami i uzupełnieniami tą samą ręką; kart liczb.352, stan dobry, k.352 uszkodzona, u dołu tej karty notatka: "Pisałem w Warszawie i w Bossowicach w powiecie stopnickim w ciągu lat /... brzeg oberwany/ Franciszek Ledoux".

Dar anonimowy 1956 r. ok.0,03 mb.

III-13 Materiały Wcaława L E W I Ń S K I E G O , medycyna sądowa.

Wacław Lewiński /1897-1947/ prof.medycyny sądowej Uniw. Łódzkiego.

Teczka zawiera notaty i materiały do pracy o sądowo-lekarskiej ocenie próby hydrostatycznej płucnej i żołądkowo-jelitowej noworodka w dochodzeniu dzieciobójstwa, m.in. opis 93 przypadków zaobserwowanych przez autora i 28 mikrofotografii płuc z materiału sekcyjnego.

Zakup 1955 r. 0,06 mb.

III-14 Stanisław L I S I E C K I , filologia klasyczna, /Przekłądy dzieł Platona i Arystotelesa/.

Stanisław Lisiecki /ur.1872/ b.wykładowca Szkoły Nauk Politycznych, Wolnej Wszechnicy Polskiej i Szk.Gł.Gosp.Wiejsk.

Przekazane do APAN materiały zawierają przekłady wraz ze wstępami i obszernymi komentarzami nietłumaczonych /w większości/ na język polski dzieł Platona, przypisywanych Platonowi oraz 3 dzieł Arystotelesa. A- dzieła Platona: Kratylos, Teetet Sofista, Timajos, Lizys, Fileb, Charmides, Parmenides, Meneksenos, Eutydem, Laches, Prawa. B- dzieła przypisywane Platonowi /podejrzanej autentyczności/: Alcybiades I i II, Hipparch, Teages, Minos, Rywale. C- dzieła Arystotelesa: Metafizyka, Etyka Nikomachejska, O duszy.

Zakup 1955 r. 0,20 mb.

III-15 Materiały Stanisława M A J E W S K I E G O , geologia, historia górnictwa.

Stanisław Majewski /1878-1955/ v-prezes Wyższego Urzędu Górniczego w Katowicach, wykładowca historii górnictwa w Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.

Materiały naukowe obejmują liczne przyczynkowe prace z zakresu solnictwa, historii górnictwa, emblematów i strojów górniczych, bibliografii i bibliotek górniczych, szkolnictwa górniczego itp. w tym obszerniejszy rękopis Historii Górnictwa. Teksty szeregu wykładów i przemówień okolicznościowych, dokumenty paru patentów z lat 1906 i 1920, tłumaczenia z języków obcych. Materiały warsztatowe zawierają głównie wycinki z prasy fachowej i codziennej oraz wypisy. Bogaty zbiór tworzy 17 brulionów pt. Encyklopedia kopalń. Zainteresowania historyczne M. ilustrują wypisy, m.in. dotyczących Piastów Śląskich, pieczęci itp. Szereg ekspertyz, dość liczne materiały pedagogiczne ze średnich szkół górniczych i dokumenty pracy w urzędach górniczych tworzą grupę obrazującą działalność M.

Niewielka grupa biograficzna oraz szczupła korespondencja uzupełniają spuściznę.

Zakup 1955 r. 383 j., ok.4,20 mb.
Inwentarz, wstęp.

III-16 Materiały Jerzego M A N T E U F F L A , papirologia, filologia klasyczna.

Jerzy Manteuffel /1900-1954/ prof. historii starożytnej i papirologii na Uniw.Warszawskim.

W spuściźnie znajdują się rękopisy drobnych prac i artykułów z zakresu papirologii i literatury greckiej, notaty do wykładów i ćwiczeń z paleografii greckiej.

Zakup 1954 r.

27 j., 0,15 mb.
Inwentarz, notatka informacyjna.

III-18 Materiały Wincentego O G R O D Z I Ń S K I E G O , historia Śląska, filologia klasyczna.

Wincenty Ogrodziński /1884-1945/ nauczyciel i wizytator szkół na Śląsku.

Spuścizna zawiera rękopisy prac naukowych i popularnonaukowych drukowanych i niedrukowanych. Pierwszą grupę stanowią prace z zakresu literatury i historii Śląska, wśród nich większe: "O.Euzebiusz Franciszek Stateczny" i "Dzieje piśmiennictwa śląskiego" w 2 tomach. Drugą grupę tworzą prace z zakresu filologii klasycznej: rozprawy, artykuły i tłumaczenia, m.in. praca pt. "Publius Vergilius Maro" i tłumaczenie książki Pericle Ducati, zatytułowane "Etruskowie". W trzeciej grupie znajdują się drobne prace z zakresu wersyfikacji polskiej. Ostatnią stanowią artykuły popularno-naukowe o tematyce śląskiej. Spuściznę uzupełnia niewielką ilość materiałów warsztatowych.

Zakup 1954 r.

48 j., ok.0,20 mb.
Inwentarz,notatka informacyjna.

III-19 Materiały Jana O K O , filologia klasyczna.

Jan Oko /1875-1946/ prof fil. klas. Uniw. Stefana Batorego w Wilnie.

Teka zawiera rękopisy 2 prac: "G.E.Groddeck jako archeolog w świetle zachowanych wykładów uniwersyteckich" i "Topografia Rzymu starożytnego" - obie niedrukowane.

Zakup 1955 r. ok.0,06 mb.

III-20 Aleksander R U T K O W S K I /"Grzegorz Piramowicz, życie i dzieło"/.

Dwa bruliony rękopisu, łącznie 132 k, w tym brak k.60-67.

Dar anonimowy 1954 r. ok.0,04 mb.

III-21 Materiały Adama S K A Ł K O W S K I E G O , historia Polski i powszechna.

Adam Mieczysław Skałkowski /1877-1951/ prof.Uniwersytetu im.Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Spuścizna zawiera rękopisy prac drukowanych: "J.H.Dąbrowski przed wyprawą do Wielkopolski 1794 r." i "Antoni Trembicki i jego pamiętnik o insurekcji 1794 r."; rękopisy rozpraw i artykułów: "Ewolucja Neymana "Patrioty", "Brat i stryjeczny imiennik Kościuszki", "Czartoryski i Wielopolski", "Szef szwadronu z pod Samo-Sierry i jego matka", "Wybicki w świetle swego archiwum", "Ze wspomnień Stanisława Zamoyskiego /1775-1803/", "Raporty J.H. Dąbrowskiego od 23.IV. - 25.VI.1794 r. i z końca sierpnia". Materiały do wykładów: historia rewolucji francuskiej, wyprawa do Egiptu /1798-1801/, Legiony, Napoleon Bonaparte a sprawa polska, Archiwum Wybickiego, Sejm Czteroletni i wojna. Spuściznę uzupełniają: recenzje, fragmenty prac i korespondencja.

Zakup 1955, 1958, 1959 r. ok.0,35 mb.

III-22 Materiały Stanisława S R O K O W S K I E G O , geografia gospodarcza.

Stanisław Srokowski /1872-1950/ prof.geografii gospodarczej na Uniw. Warszawskim i w Szkole Służby Zagranicznej.

Spuścizna zawiera rozszerzone i uzupełnione rękopisy prac drukowanych, m.in. "Geografia gospodarcza Polski" i "Geografia gospodarcza ogólna"; rękopisy prac niedruk., m.in. "Szkoła obywatelska-uwagi o sposobie rządzenia Polską 1919-1939"; zapiski z lat 1939-1944; korespondencja, zbiór wycinków prasowych.

Zakup 1955 r. ok.1,30 mb.

III-23 Bronisław Edward S Y D O W , bibliografia.

Rękopis niedrukowanej pracy "Ikonografia Chopina"/, uzupełniającej ogłoszoną w latach 1949 i 1954 "Bibliografię Chopina"; k.111 oraz 2 koperty materiału luźnego.

Zakup 1954 r. ok.0,04 mb.
Dar wdowy, I.Sydow 1959 r.

- zob.Cz.Nowicki, O niewydanej ikonografii Chopinowskiej, "Problemy" nr 3 z 1955 r., s.193-194.

III-24 Materiały Adama S Z Y M A Ń S K I E G O , geografia i etnografia ludów Azji.

Adam Szymański /1852-1916/ pisarz i badacz Syberii, członek Cesarsko Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego w Petersburgu.

Spuścizna zawiera rękopis pracy "Ziemia Jakucka i jej mieszkańcy", materiały dot.słownika jęz. jakuckiego i ludów po-

krewnych oraz rękopis wspomnień A.Jastrzębskiego pt. "Powstanie na Bajkalskiej drodze".

Zakup 1954 r. 24 j.,ok.0,12 mb.
Inwentarz, wstęp.

- zob.H.Obuchowska-Pysiowa, Polski badacz ziemi jakuckiej, "Problemy" nr 5 z 1957 r., s.355-356.

III-25 Materiały Ludwika W E R T E N S T E I N A , fizyka jądrowa.

Ludwik Wertenstein /1887-1945/ asystent M.Skłodowskiej-Curie, kierownik pracowni radiologicznej Tow.Naukowego Warszawskiego.

Spuścizna zawiera rękopisy prac ogłaszanych w pismach naukowych i popularnych oraz teksty pogadanek radiowych. Materiały dot.przekładu "Promieniotwórczości" M.Skłodowskiej. Notatki badań naukowych i osobiste z lat 1939-1945. Obfita korespondencja z M.Skłodowską-Curie, E.Rutherfordem, J.Chadwickiem, Ireną i Fryderykiem Joliot, P.Langewin i in. Spuścizna ma powiązanie z zespołem akt Tow.Naukowego Warszawskiego, znajdującym się w Archiwum PAN.

Zakup 1955 r. ok.1,00 mb.

- zob.M.Flis, Warszawskie ślady archiwalne naukowej działalności Marii Skłodowskiej-Curie, "Problemy" nr 9 z 1954 r., s.644-645.

III-26 Materiały Stefana B R Y Ł Y , statyka, konstrukcje stalowe.

Stefan Bryła /1886-1943/ prof.Polit. Lwowskiej i Warszawskiej; wybitny specjalista w zakresie konstrukcji żelaznych i żelazo-betonowych, mostów i budowli wysokościowych.

Spuścizna obejmuje rękopisy prac: "Podręcznik budownictwa żelaznego", "Kafary", liczne rozprawy z zakresu budownictwa i konstrukcji żelaznych wznoszonych wg projektów B./m.in."Most na

Słudwi", "Prudential", Hala targowa w Katowicach"/, oraz bogatą dokumentację techniczną, dokumenty osobiste i odbitki prac /159 sztuk/.

Zakup 1956 r. 62 j., ok.0,85 mb.
Inwentarz, notka informacyjna

III-27 Materiały Władysława D E S Z C Z K I , geografia.

Władysław Deszczka /1882-1941/ geograf, asystent Uniw. Poznańskiego, pracownik naukowy Wojsk.Instytutu Geograficznego.

Materiały obejmują: rękopisy podręczników geografii "Europa" "Geografia" dla klas V i VI, oraz Dziennik podróży po Rumunii, liczne artykuły i recenzje.

Zakup 1956 r. 97 j.,0,20 mb.
Dar wdowy, E.Deszczkowej 1958 r. Inwentarz, wstęp.

III-28 Materiały Kazimierza D R E W N O W S K I E G O , miernictwo elektryczne.

Kazimierz Drewnowski /1881-1952/ prof.Polit.Warszawskiej, specjalista miernictwa elektrycznego.

Spuścizna zawiera: rękopisy prac o elektrycznych przyrządach pomiarowych i metodach pomiarowych, recenzje, ocenę projektu Instytutu Elektroniki w Międzylesiu, prace nad słownictwem elektrotechnicznym w Polsce i zagranicą, skrypty wykładów, materiały dotyczące działalności D. w Stowarzyszeniu Elektryków Polskich i w Międzynarodowej Konferencji Wielkich Sieci; materiały Polskiego Ośrodka Wyższych Studiów w Brukseli /1944-1946/ i Zjazdu Związku Inżynierów i Techników Polskich zagranicą w 1948 r.

Zakup 1956 r. 0,65 mb.

III-29 Materiały Pawła F U N K E , konstrukcja silników spalinowych.

Paweł Funke /ur.1889/ inżynier-konstruktor, pracuje głównie w zakresie konstrukcji silników spalinowych.

Materiały obejmują rysunki i opisy techniczne eksperymentalnego silnika okrętowego z 1909 r. i lotniczego z 1916 r., fragmenty wspomnień osobistych na tematy prac technicznych.

Zakup od autora 1956, 1957 r. ok.0,06 mb.

III-30 Materiały Maksymiliana Tytusa H U B E R A , mechanika teoretyczna.

Maksymilian Tytus Huber /1872-1950/ prof.mechaniki teoretycznej Polit. Lwowskiej i Warszawskiej oraz Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.

Spuścizna zawiera rękopisy drukowanych i niedrukowanych prac i rozpraw, notatki i wyciągi, tłumaczenia prac z jęz.obcych, artykuły, teksty przemówień i wykładów, album fotografii.

Dar wdowy, J.Huberowej 1956 r. ok.1,20 mb.

III-31 Materiały Władysława K A S I Ń S K I E G O , archeologia.

Władysław Kasiński /1917-1944/ prac.naukowy Muzeum Archeologicznego w Łodzi.

Materiały obejmują: notaty, zapiski, rysunki, szkice i mapki do zagadnień i wykopalisk archeologicznych - głównie regionu łódzkiego.

Zakup 1956 r. ok.1,90 mb.

III-32 Materiały Lucjana K A Z N O W S K I E G O , agrobiologia.

Lucjan Kaznowski /1890-1955/ botanik i agrobiolog, prof. Wydz.Rolnego Uniw.M.Skłodowskiej-Curie, wicedyrektor Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Puławach, członek koresp. PAN /Wydz.II/.

Apuścizna zawiera: rękopisy prac i artykułów dot.zagadnień uprawy, morfologii roślin, spraw organizacyjnych uprawy i hodowli, m.in. rękopis niedruk. pracy "Mikologia".

Zakup 1956 r. ok.0,25 mb.

III-33 Materiały Stanisława K Ę T R Z Y Ń S K I E G O , historia.

Stanisław Kętrzyński /1876-1960/ historyk-mediewista, prof.Uniw.Warszawskiego.

Materiały obejmują rękopisy prac przeważnie niedrukowanych stanowiących rekonstrukcje rękopisów zniszczonych podczas wojny, m.in. "Mieszko I", "Kazimierz Odnowiciel", "Bolesław Śmiały", "Próba streszczenia zjazdu gnieźnieńskiego" - niektóre w kilku redakcjach.

Zakup 1956 r. 20 j.,ok.0,15 mb.
Inwentarz,notatka informacyjna.

III-34 Materiały Walerego Ł O Z I Ń S K I E G O , geologia.

Walery Łoziński /1880-1944/ geolog, geograf i gleboznawca, prof.Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Materiały obejmują: rękopisy i maszynopisy rozpraw, artykułów i wykładów z zakresu geologii, gleboznawstwa: m.in."Erozja gleby i stoków w województwie Tarnopolskim, Gleby boru niepołomickiego, Gleby Górnego Śląska, Woda w glebie, Czynniki atomosferyczne. Notatki z badań terenowych Górnego Śląska, Małopolski, Czechosłowacji, Niemiec, Szwecji i in. Opinie o szkodach górniczych, liczne ekspertyzy naftowe, węglowe, gleboznawcze, leśne,

hydrobiologiczne; wykresy, przekroje, mapki, plany, zbiór klisz i fotografii naukowych oraz korespondencję.

Zakup 1956 r. 275 j.,ok.1,70 mb.
Inwentarz.

III-35 Materiały Wacława Aleksandra M A C I E J O W S K I E G O, historia prawa i literatury.

Wacław Aleksander Maciejowski /1793-1883/ historyk prawa i literatur słowiańskich.

Materiały obejmują: dokumenty studiów i służby w szkolnictwie; korespondencję naukową z licznymi uczonymi, m.in. listy od J.S.Bandtkie, A.Z.Helcla, J.Lelewela.

Zakup 1956 r. 113 j.,ok.0,08 mb.
Inwentarz.

- zob.Z.Kolankowski, Nieznana polemika J.Lelewela z W.A.Maciejowskim, "Kwart.Historii Nauki i Techniki" nr 4 z.1956, s.775-796.
- listy od A.Z.Helcla druk.w wyciągach: W.A.Maciejowski, A.Z.Helcel jako prawnik i historyk, Kraków 1876, dodatek I: Listowanie ze mną.
- Stanisław Borowski, Maciejowskiana, materiały do biografii W.A.Maciejowskiego, Wrocław 1959 r., s.72-75.

III-36 Materiały Wacława M O S Z Y Ń S K I E G O , budowa maszyn.

Wacław Moszyński /1892-1953/ prof.budowy maszyn Polit. Warszawskiej, członek koresp.PAN /Wydz.IV/.

Materiały obejmują rękopisy prac i artykułów z zakresu budowy maszyn, pasowań, normalizacji, współpracy z przemysłem, m.in. niedruk. praca "Podstawy budowy maszyn", plany i rysunki.

Zakup 1956 r. ok.1,30 mb.

III-37 Materiały Wiktora O R M I C K I E G O , geografia.

Wiktor Ormicki /1898-1941/ geograf, docent Uniw.Jagiellońskiego, redaktor "Wiadomości Geograficznych".

Materiały obejmują: prace dotyczące zagadnień emigracji zagranicznej i migracji wewnętrznych, notatki i zestawienia statystyczne głównie demograficzne i gospodarcze dotyczące ziem Polski i krajów ościennych, teksty pogadanek radiowych.

Zakup 1956 r. ok.0,65 mb.

III-38 Materiały Eugeniusza P R Z Y B Y S Z E W S K I E G O , historia Polski.

Eugeniusz Przybyszewski /1889-1940/ historyk.

Materiały obejmują: dokumenty osobiste, zaświadczenia ze studiów i pracy pedagogicznej w latach 1917-1925, rękopis pracy pt. "Rozwój terytorialny ziem wschodnich Rzplitej Polski /nadpalony/, odpis "Oświadczenia o literackim manewrze piłsudczyków i moich błędach" /druk. "Nowy Przegląd" nr 4-5 z 1931/, fotografie.

Zakup 1956 r. ok.0,05 mb.

III-39 Materiały Włodzimierza R O N I E W I C Z A , budownictwo wodne.

Włodzimierz Roniewicz /1893-1956/ prof. budownictwa wodnego i melioracji Polit.Śląskiej w Gliwicach.

Materiały zawierają: prace badawczo-melioracyjne przeprowadzone we Fredrowie /m.in.wykresy i plany/, rękopisy rozpraw i artykułów, recenzje, opinie naukowe i techniczne, tłumaczenia z literatury naukowej obcej.

Zakup 1956 r. ok.0,20 mb.

III-40 Materiały Ernesta S Y M A , chemia fizjologiczna.

Ernest Sym /1892-1950/ prof.chemii fizjologicznej Akademii Medycznej w Gdańsku, później w Warszawie.

Materiały obejmują rękopisy prac, notaty, protokóły doświadczeń, zapiski, projekty i plany aparatur, m.in. dotyczących zagadnień metabolizmu i zastosowania izotopów promieniotwórczych.

Zakup 1956 r. ok.0,25 mb.

III-41 Materiały Czesława W I T O S Z Y Ń S K I E G O , aerodynamika.

Czesław Witoszyński /1875-1948/ prof.Polit.Warszawskiej.

Materiały obejmują rękopisy prac z zakresu budownictwa lotniczego i aerodynamiki /druk.i niedrukowanych/, konspekty wykładów, notatki, fotografie.

Dar prof.J.Bukowskiego 1956 r. ok.0,07 mb.

III-42 Materiały Stanisława Z I E N K O W I C Z A , budowa maszyn.

Stanisław Zienkowicz /1896-1953/ prof.budowy maszyn w Szkole Wawelberga i Rotwanda oraz w Polit.Warszawskiej.

Materiały obejmują: konspekty wykładów, opracowane bardzo starannie z dużą ilością szkiców i rysunków technicznych, z zakresu maszynoznawstwa, budowy silników, sprężarek i turbin; rękopisy prac wydanych, recenzje, wypisy i notatki z literatury naukowej obcej.

Zakup 1956 r. ok.0,20 mb.

III-43 Materiały Czesława B I A Ł O B R Z E S K I E G O , fizyka.

Czesław Białobrzeski /1878-1953/ prof.Uniw.Jagiellońskiego i Warszawskiego. Wybitny fizyk teoretyk. Prace B.doprowadziły do odkrycia roli ciśnienia promieniowania w równowadze gwiazd. Niezależnie dokonał tego odkrycia A.Eddington i teorię szeroko rozwinął. Prace B.o znaczeniu fundamentalnym wytyczyły nowe drogi astrofizyce.

Spuścizna zawiera rękopisy rozpraw, recenzje, notaty i fragmenty prac rozpoczętych po roku 1945.

Zakup 1957 r. ok.0,20 mb.

III-44 Materiały Henryka C Z E C Z O T T A , górnictwo.

Henryk Czeczott /1875-1928/ prof.Akademii Górniczej w Krakowie, znakomity znawca w skali światowej zagadnień górniczych i przeróbki użytecznych ciał kopalnych.

Bogata spuścizna zawiera rękopisy prac, notaty, szkice, materiały do wykładów, ekspertyzy i in.

Dar wdowy, prof.dr H.Czeczottowej ok.1,90 mb.
1957 r.

- zob.H.Obuchowska-Pysiowa, Henryk Czeczott-uczony i patriota /1875-1928/, "Problemy" nr 10 z 1958 r., s.761-762.

III-45 Materiały Adama K Ł O D Z I Ń S K I E G O , historia.

Adam Kłodziński /1875-1945/ historyk, nauczyciel gimnazjów krakowskich, wykładowca Uniw.Jagiellońskiego.

Spuściznę stanowią maszynopisy sześciu niedrukowanych prac: "Z dziejów pierwszego krakowskiego buntu wójta Alberta", "Dola i niedola Toporczyków 1306-1312", "Dwa małżeństwa /przyczynek do walki o koronę węgierską i polską 1305-1306/", "Posiew Muskaty /1304-1306/", "Nagrobek Muskaty","Biecz na przełomie XIII i XIV w.".

Zakup 1957 r. 6 j.,ok.0,02 mb
Inwentarz.

III-46 Materiały Stanisława K O N T K I E W I C Z A , geologia,

Stanisław Kontkiewicz /1883-1951/ geolog, prof.Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.

Spuścizna zawiera prace z zakresu górnictwa, wykłady, referaty, analizy, ekspertyzy, sprawozdania z poszukiwań, terenowych, notaty, projekty, korespondencję oraz plany, mapy, fotografie, rysunki itp.

Zakup 1957 r. ok.2,10 mb.

- zob.H.Obuchowska-Pysiowa, Kontkiewiczowie-rodzina uczonych i wynalazców, "Problemy" nr 9 z 1957 r., s.678-679.

III-47 Materiały Jerzego L A N D E , prawo.

Jerzy Lande /1886-1945/ historyk prawa, prof.Uniw.Jagiellońskiego.

Spuścizna zawiera niedrukowany kurs wykładów historii filozofii prawa, rozprawę o Locke'u, skrypt wykładu teorii prawa, konspekty, notaty itp.

Materiały mają duże znaczenie jako uzupełnienie systemu naukowego Leona Petrażyckiego, którego J.Lande był uczniem.

Zakup 1957 r. ok.0,60 mb.

III-48 Materiały Jana M I K L A S Z E W S K I E G O , leśnictwo.

Jan Miklaszewski /1874-1944/ prof. i rektor Szkoły Głów. Gospodarstwa Wiejskiego.

Teczka zawiera materiały sprawozdawcze, dotyczące leśnictwa i łowiectwa w Polsce w przeszłości, wytyczne na przyszłość oraz materiały dotyczące organizacji nauczania konspiracyjnego w latach 1939-1944.

Zakup 1957 r. 13 j., ok.0,03 mb.
Inwentarz,notatka informacyjna.

- zob.H.Obuchowska-Pysiowa i St.Chankowski, Jan Miklaszewski i Wacław Niedziałkowski - wspomnienie o leśnikach polskich, "Problemy" nr 6 z 1959 r., s.665-666.

III-49 Materiały Wiktora Pawła N E C H A Y A , geologia.

Wiktor Paweł Nechay /1895-1940/ geolog i geograf, dyr. gimnazjum polskiego w Bytomiu, kier.działu przyrodniczego muzeum w Śląskim w Katowicach.

Teczka zawiera kilka artykułów na tematy geologiczne i geograficzne m.in.: "Skarby mineralne Polski", "Fikcja "Mitteleuropy" w świetle regionów geograficznych".

Dar wdowy, T. Nechay 1957 r. ok.0,02 mb.

III-50 Materiały Wacława N I E D Z I A Ł K O W S K I E G O , leśnictwo.

Wacław Niedziałkowski /1896-1949/ inż.leśnik, prof. Szkoły Głównej Gosp.Wiejskiego.

Materiały obejmują obszerne notaty z lat 1945-49 do następujących wykładów: a/ Wstęp do nauki leśnictwa, b/ Fitosocjologia i typologia leśna, c/ Statyka leśna, d/ Urządzenie lasów.

Zakup 1957,1958 r. ok.0,17 mb.

- zob.notkę do spuścizny Jana Miklaszewskiego, III-48.

III-51 Materiały Władysława P N I E W S K I E G O , historia.

Władysław Pniewski /1893-1940/ historyk Pomorza i Gdańska, nauczyciel gimnazjum polskiego w Gdańsku, członek Zarządu Tow.Przyj.Nauki i Sztuki w Gdańsku, działacz społeczny.

Teczka zawiera maszynopis pracy pt. "Gdańsk w niemieckiej literaturze pięknej".

Zakup 1957 r. ok.0,01 mb.

III-52 Materiały Kazimierza R O D O W I C Z A , budownictwo wodne.

Kazimierz Rodowicz /1885-1951/ kierownik katedry Dróg Wodnych i Regulacji Rzek Polit.Warszawskiej.

Spuścizna zawiera teksty wykładów na temat regulacji rzek, referaty o wykorzystaniu dróg wodnych oraz notaty, rysunki, obliczenia itp. dotyczące eksploatacji dróg wodnych w Polsce.

Zakup 1957 r. ok.0,15 mb.

III-53 Materiały Juliusza R U D N I C K I E G O , geometria.

Juliusz Rudnicki /1881-1948/ prof.Uniw.Warszawskiego i Wileńskiego.

Spuścizna zawiera rękopis "Geometrii analitycznej" oraz notaty i papiery osobiste.

Zakup 1957 r. ok.0,15 mb.

III-54 Materiały Zygmunta R Y S I E W I C Z A , filologia.

Zygmunt Rysiewicz /1911-1954/ językoznawca, prof.Uniw. Warszawskiego.

Spuścizna zawiera liczne rozprawy z zakresu językoznawstwa, wykłady, artykuły, notaty, korespondencję oraz materiały redakcyjne z zakresu leksykografii.

Zakup 1957 r. ok.1,50 mb.

III-55 Materiały Heleny S A L S K I E J , historia.

Helena Salska /1884-1956/ historyczka, dyrektorka szkoły średniej w Pabianicach, działaczka społeczna.

Spuścizna zawiera zgromadzone materiały do niedrukowanej pracy pt. "Towarzystwo historyczno-literackie z czasów Wielkiej Emigracji, 1832-1892", wraz z jej rękopisem; liczne wypisy źródłowe ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu i zbiorów rapperswilskich oraz niewielką ilość materiałów biograficznych, działalności dydaktycznej i społecznej.

Zakup 1956 r. 17 j.,ok.0,25 mb.
Dar dr K.Olszewskiej 1956 r. Inwentarz, notatka informacyjna.

III-56 Materiały Wacława S K R Z Y W A N A , statystyka.

Wacław Skrzywan /1898-1956/ statystyk, wykładowca na Uniw.Jagiellońskim i Warszawskim.

Spuścizna zawiera rozprawy i artykuły z dziedziny ekonomii i statystyki, notaty, skrypty wykładów, ekspertyzy ekonomiczne oraz dokumenty osobiste.

Zakup 1957 r. ok.0,20 mb.

III-57 Materiały Stefana S Z U L C A , statystyka.

Stefan Szulc /1881-1956/ prof.Wolnej Wszechnicy Polskiej, Uniw.Warszawskiego i Szkoły Głównej Planowania i Statystyki.

Spuścizna zawiera rozprawy i artykuły publikowane i niedrukowane, notaty, wypisy, zestawienia, recenzje i in.

Zakup 1957 r. ok.0,25 mb.

III-58 Materiały Dezyderego S Z Y M K I E W I C Z A , botanika, klimatologia.

Dezydery Szymkiewicz /1885-1948/ człon.PAU, dyr.Instytutu Badawczego Leśnictwa w Krakowie.

W spuściźnie znajdują się prace z zakresu zagadnień florystyczno-statystycznych różnych obszarów kuli ziemskiej, rękopis niewydanego podręcznika "Zasady klimatologii", rękopis podręcznika "Zadania i metody statystyki" oraz liczne notaty i artykuły.

Zakup 1957 r. ok.0,50 mb.

- zob.H.Obuchowska-Pysiowa, Dezydery Szymkiewicz /1885-1948/ w 10 rocznicę śmierci, "Problemy" nr 12 z 1958 r.

III-59 Materiały Artura Ś L I W I Ń S K I E G O , historia.

Artur Śliwiński /1884-1956/ historyk, publicysta, działacz społeczny.

Spuścizna zawiera rękopisy prac historycznych i popularyzatorskich oraz publicystycznych, wśród nich notaty do przygotowywanego II-go tomu monografii o J.Lelewelu; liczne wypisy archiwalne, m.in. ze zbiorów rapperswilskich, obszerne materiały do działalności Zarządu miasta Warszawy, m.in. do spraw teatrów warszawskich w okresie 1915-1939, rękopisy sztuk dramatycznych, wycinki prasowe oraz bogatą korespondencję.

Zakup 1957 r. ok.2,00 mb.

- zob.A.Garlicki, Główne założenia polityki Centralnego Komitetu Narodowego w oświetleniu Artura Śliwińskiego, "Kwartalnik Historyczny" nr 1 z 1959 r.

III-60 Materiały Wacława Ż E N C Z Y K O W S K I E G O , budownictwo lądowe.

Wacław Żenczykowski /1897-1957/ prof.Polit.Warszawskiej.

Spuścizna zawiera materiały związane z działalnością Ż. w Komisji Normalizacyjnej, ekspertyzy, notaty, korespondencję, odbitki prac i in.

Zakup 1957 r. ok.0,40 mb.

III-61 Materiały Witolda B I E R N A W S K I E G O , technologia, budowa maszyn.

Witold Biernawski /1898-1957/ prof.Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.

Materiały obejmują: rękopisy i maszynopisy prac, m.in. książki "Teoria obróbki matali skrawaniem", rozprawy z zakresu technologii metali, rysunki, wykresy i fotokopie.

Zakup 1958 r. ok.0,90 mb.

III-62 Materiały Jakuba i Józefa G I E Y S Z T O R Ó W

Jakub Gieysztor /1827-1897/ działacz społeczny i polityczny autor pamiętników z lat 1944-1870.

Spuściznę stanowi rękopis niedrukowanych części pamiętnika.

Uwaga: w bibliotece podręcznej Archiwum PAN znajduje się drukowany egzemplarz pamiętników, uzupełniony uwagami uczestniczki powstania na Litwie, Ludwikowej z Jamontów Rodziewiczowej /ok.80 kart rękopisu uzupełniającego/.

Józef Gieysztor /1865-1958/ syn Emila G. /stryjecznego brata Jakuba/, prof.Szkoły Głównej Gosp.Wiejskiego i Polit.Warszawskiej.

Spuściznę stanowią "Wspomnienia z lat 1868-1939" 2 t.

Zakup 1959 r. ok.0,05 mb.+0,04 mb.

III-63 Materiały Olgierda G Ó R K I , historia.

Olgierd Aleksander Górka /1887-1955/ prof.Uniw.Warszawskiego.

Zachowane w spuściźnie prace dotyczą głównie wojen polsko-szwedzkich i polsko-kozackich w połowie XVII w. Najważniejsze pozycje stanowią: obszerna niedrukowana praca pt. "Przełom wojny polsko-szwedzkiej roku 1655/6", "Legenda i rzeczywistość obrony Częstochowy w r.1655", "Bohdan Chmielnicki jego postać i dzieło" oraz źródłowe wydawnictwo "Nieznana kronika tatarska z lat 1634-1650". Z grupy tej tematycznie wyróżniają się następujące prace: "Zaginięcie źródła a fakt historyczny", "Przyczyny i cel rewizjonizmu", "Przyczyny i wnioski-problem Polski z emigracyjnej perspektywy". Spuściznę uzupełniają artykuły popularno-naukowe, recenzje, materiały warsztatowe, materiały działalności wydawniczej, społecznej, politycznej oraz biograficzne i korespondencja.

Zakup 1958 r. 54 j., ok.0,50 mb.
Inwentarz,notatka informacyjna.

III-64 Materiały Romualda G U M I Ń S K I E G O , geografia, klimatologia.

Romuald Gumiński /1900-1951/ prof.Uniw.Warszawskiego.

Spuścizna zawiera rękopis niedrukowanego podręcznika "Klimatologia", materiały dot.działalności pedagogicznej w okresie okupacji, dokumenty osobiste i korespondencję naukową.

Zakup 1959 r. ok.0,06 mb.

III-65 Materiały Tymoteusza Ł U N I E W S K I E G O , rolnictwo, archeologia.

Tymoteusz Łuniewski /1847-1905/ autor licznych prac z zakresu uprawy roślin oraz etnografii i archeologii, członek Komitetu Redak.Encyklopedii Rolniczej.

Spuścizna zawiera dokumenty osobiste, rękopisy rozpraw, korespondencję, materiały redakcyjne, fotografie i in.

Zakup 1959 r. ok.0,25 mb.

III-66 Materiały Władysława N A M Y S Ł O W S K I E G O , prawo międzynarodowe.

Władysław Wiktor Namysłowski /1889-1957/ wykładowca Uniw.Jana Kazimierza we Lwowie, Wolnej Wszechnicy Polskiej i profesor Uniw.Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Spuścizna zawiera prace z zakresu historii prawa Słowian Południowych, prawa międzynarodowego, m.in. "Serbskie prawo karne w wiekach średnich", "Prawno-historyczny zarys ustroju autonomicznego obszaru Dalmacji","Posiadłości ziemskie w niektórych krajach chorwackich w XV wieku" oraz materiały warsztatowe, wykłady i recenzje.

Zakup 1958 r. 75 j.,ok.0,45 mb.
Inwentarz,wstęp.

III-67 Materiały Lecha N I E M O J E W S K I E G O , architektura.

Lech Niemojewski /1894-1952/ prof.Polit.Warszawskiej.

Spuścizna zawiera rękopisy prac niedrukowanych /Komentarze do Witruwiusza, Historia Architektury i Sztuki Średniowiecznej, Szkoła Architektury Włoskiej/ oraz liczne rozprawy i artykuły; materiały do wykładów, bogata korespondencja, dokumenty osobiste i działalności społecznej, fotografie i rysunki związane z pracą zawodową.

Zakup 1958 r. ok.1,30 mb.

III-68 Materiały Edmunda Jana R E Y M A N A , ekonomia polityczna.

Edmund Jan Reyman /1885-1958/ prof. i dyr. Szkoły Nauk Politycznych w Warszawie.

Spuścizna zawiera dokumenty osobiste, materiały do wykładów, notaty, korespondencję i pamiętnik.

Zakup 1959 r. ok.0,50 mb.

III-69 Materiały Stanisława S Z O B E R A , językoznawstwo.

Stanisław Leonard Szober /1879-1938/ prof.Uniw.Warszawskiego.

Spuścizna zawiera rękopisy prac, m.in.Gramatykę Polską, obfite materiały słownikowe, notaty do wykładów, korespondencję, dokumenty osobiste i fotografie.

Zakup 1958 r. ok.0,50 mb.

III-70 Materiały Jerzego W I S Z N I E W S K I E G O , hydrobiologia.

Dr Jerzy Wiszniewski /1908-1944/ doc.Uniw.Warszawskiego, kier.Stacji Biologicznej na Polesiu.

Spuścizna zawiera materiały dotyczące nomenklatury i bibliografii wrotków, rękopisy rozpraw, artykułów, notaty i rysunki.

Zakup 1959 r. ok.0,08 mb.

III-71 Materiały Mieczysława W O L F K E G O , fizyka.

Mieczysław Wolfke /1883-1947/ prof.Polit.Warszawskiej.

Spuścizna zawiera notaty z lat 1915-1946 dotyczące różnych działów fizyki, skrypty wykładów, konspekty, korespondencję z uczonymi zagranicznymi,/m.in.A.Einstein, W.Tuyn, L.de Broglie, G.W.O. Howe/ oraz korespondencję w sprawie wykładów na politechnice w Zurichu, księgę protokołów badań, fotografie i in.

Dar wdowy, K.Wolfke 1958 r. ok.0,25 mb.

III-72 Materiały Czesława Z A K A S Z E W S K I E G O , gospodarka wodna.

Czesław Zakaszewski /1886-1956/ prof.Polit.Warszawskiej.

Spuścizna zawiera rękopisy prac z zakresu melioracji, ekspertyzy, orzeczenia, recenzje, materiały działalności dydaktycznej, korespondencję.

Zakup 1959 r. ok.0,40 mb.

III-73 Materiały Józefa Z A W A D Z K I E G O , chemia.

Józef Zawadzki /1886-1951/ prof.i rektor Polit. Warszawskiej.

Spuścizna zawiera skrypt: Technologia chemiczna 3 cz., skorowidze kartkowe do skryptu, maszynopis, korespondencję, odbitki korektorskie i rysunki techniczne.

Dar córki, A.Zawadzkiej 1959 r. ok.0,40 mb.

Drobne fragmenty spuścizn w Archiwum PAN w Warszawie

1. Franciszek Ksawery d'A B A N C O U R T /1815-1892/, publicysta, działacz polityczny.

Fragment spuścizny zawiera brulion wypisów, wspomnień i notat, m.in. "O tajnych politycznych związkach w Galicji i Wielkim Księstwie Krakowskim od 1832-1841" oraz korespondencję Rządu Narodowego /polecenia i rozkazy z lat 1863-64/.

Dar mgr A.Kuśniewicza 1958 r.

2. Teka Konrada G Ó R S K I E G O.

Teka zawiera wypisy archiwalne dotyczące Stanisława Krzemińskiego /1862-1912/ i rodziny Górskich /1701-1839/ ze zbiorów rapperswilskich i Archiwum Akt Dawnych /razem 124 karty/.

Dar prof.K.Górskiego 1957 r.

3. Stanisław J A N C Z U R O W I C Z /1875-1955/, medycyna.

Rękopis obszernej pracy pt. "Studium elementarnej fizjologicznej i patologicznej dynamiki mechanizmów funkcyjnych ustroju oraz ustroju jako całości, omówienie praktyczne w szczególności w odniesieniu do przewodu pokarmowego". 3 tomy.

Zakup 1958 r.

4. Michał Stanisław K O S S A K O W S K I /ur.1883/, działacz społeczny i polityczny, bankowiec.

Maszynopis diariusza z lat 1915-1922 /9 wol., ok.3000 s./ zawiera notatki dzienne z okresu, gdy K.był wyższym urzędnikiem w Zarządzie Cywilnym Ziem Wschodnich i Min.Spraw Zagranicznych.

Zakup 1959 r.

5. Zdzisław Antoni L U D K I E W I C Z /1883-1942/, ekonomista, rektor Szkoły Głównej Gosp. Wiejskiego.

Dwa rękopisy: 1/"Eksperyment finansowy Niemiec Hitlera" r.1939
2/"Ekonomika Rolnicza" r.1939-42

Zakup 1958 r.

6. Mikołaj M A L I N O W S K I /1799-1865/ historia,rektor i wydawca "Kroniki Stryjkowskiego", "Źródeł do dziejów Polski" i wielu innych.

Teczka zawiera rękopis pracy "Losy fortuny Radziwiłłowskiej" oraz korespondencję.

Zakup 1957 r.

7. Franciszek Kandyd N O W A K O W S K I /1813-1881/, pedagogika.

Fragment spuścizny zawierający rozprawę o elementarzu, dwa sztambuchy, korespondencję i dokumenty rodzinne oraz kilka drukowanych rozpraw o nauczaniu języka, historii, geografii oraz in.

Zakup 1959 r.

8. Henryk P I Ę T K A /1900-1959/, filozofia prawa, prof. Szkoły Głównej Planowania i Statystyki.

Teczka zawiera obszerne streszczenia z wykładów Leona Petrażyckiego z lat 1921-1923.

Zakup 1958 r.

9. Leonard R A C , historia.

Wypisy ze źródeł do pracy pt. "Zjednoczenie Emigracji Polskiej". Wypisy obejmują zarówno czasopisma i druki ulotne z okresu Wielkiej Emigracji, jak również rękopisy ze zbiorów rapperswilskich.

Zakup 1959 r.

10. Tadeusz R A D L I Ń S K I /1875-1956/, geografia, dyr.gimn.

Teczka zawiera prace: "Zwiedzajmy świat". Z cyklu "Gdzie świat się kończy", "Zagadka wnętrza ziemi", popularne opracowanie książki Ignacego Radlińskiego /1843-1920/ "Dzieje jednego z synów bożnych" oraz korespondencja z Zarządem Stow.Wolno-myślicieli.

Dar wdowy, J.Radlińskiej 1959 r.

11. Teodor U R B A Ń S K I /1792-1860/,Inspektor Jeneralny Komunikacji Lądowych i Wodnych Królestwa Polskiego.

Trzy woluminy akt osobistych i jeden wol. akt rodziny.

Dar E.Röhr 1959 r.

12. Ignacy C Z E R W I Ń S K I /ok.1770-ok.1830/, działacz społeczny, historyk, publicysta.

Teka zawiera rękopis pracy /z adnotacją cenzury/: "Rys Kultury i Oświecenia Narodu Polskiego" cz.I i II, r.1816 /druk.Przemyśl 1816/.

Zakup 1957 r.

13. Rękopis Ferdynanda B I E S I E K I E R S K I E G O , sędziego pow.łęczyckiego i radcy Tow.Kredytowego Ziemsk.

"O źródłach wszelkich praw, oraz nauk w związku z prawodawstwem będących...", 1837. Jest to zbiór rozpraw i uwag na tematy prawno-ekonomiczne oraz przyrodnicze, stanowiący charakterystyczny produkt "erudycyjno-antykwarycznych, przyczynkarskich i bezkierunkowych dociekań z przełomu XVIII i XIX wieku".

Zakup 1956 r.

14. Streszczenia wykładów w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie z lat 1844-1848, zapisane przez słuchacza S.Rubierzewskiego. Obejmują one 18 brulionów wykładów prof. J.Bełzy, prof.W.Jastrzębowskiego i in.

Zakup 1957 r.

15. Streszczenia wykładów w Szkole Rolniczej w Czernichowie z lat 1877-1879, zapisane przez J.Gierowskiego. Obejmują one 25 brulionów wykładów wygłaszanych przez dyr.M.Chwaliboga, prof. A.Iwańskiego, prof.P.Giermańskiego i in.

Zakup 1957 r.

16. Streszczenie wykładów Historii Powszechnej J.Lelewela dawnych w Wilnie,w 1822 r., spisane przez nieznanego słuchacza. Tom oprawny.

Zakup 1959 r.

Spuścizny w Oddziale Archiwum PAN w Krakowie

/Danuta Rederowa/

1. Materiały Mariana S O K O Ł O W S K I E G O , historia sztuki.

Marian Sokołowski /1839-1911/ prof.Uniw.Jagiellońskiego, pierwszy dyrektor Muzeum ks.ks. Czartoryskich w Krakowie, członek AU.

Spuścizna zawiera rękopisy prac, materiały warsztatowe, korespondencję.

Ze starego zasobu. ok.0,30 mb.

2. Materiały Juliana D U N A J E W S K I E G O , organizacja nauki.

Julian Dunajewski /1824-1907/ ekonomista, polityk, prof. prawa administracyjnego Uniw.Jagiellońskiego, zastępca protektora Akademii Umiejętności.

Materiały obejmują korespondencję w sprawach Akademii Umiejętności.

Ze starego zasobu. ok.0,04 mb.

3. Materiały Seweryna H A M M E R A , filologia klasyczną.

Seweryn Hammer /1883-1955/ prof.filologii klas.Uniw.Poznańskiego, potem Jagiellońskiego, członek A.U.

Materiały obejmują rękopisy prac, wykłady, notaty.

Zakup 1956 r. ok.0,65 mb.

4. Materiały Tadeusza K O W A L S K I E G O , orientalistyka.

Tadeusz Kowalski /1899-1948/ prof.filologii orientalnej Uniw.Jagiellońskiego, sekretarz generalny PAU.

Spuścizna obejmuje rękopisy prac, wykłady, recenzje, materiały naukowo-badawcze oraz tyczące się organizacji nauczania, artykuły, przemówienia okolicznościowe, papiery osobiste, korespondencję.

Zakup 1957 r. ok.2,10 mb.

5. Materiały Włodzimierza D E M E T R Y K I E W I C Z A , historia sztuki, archeologia.

Włodzimierz Demetrykiewicz /1859-1937/ archeolog, konserwator zabytków, prof.Uniw.Jagiellońskiego, dyr.Muzeum Archeologicznego AU.

Materiały obejmują: papiery osobiste i rodzinne oraz korespondencję.

Dar dr Z.Kowalskiej 1957 r. ok.0,25 mb.

6. Materiały Jana G R Z E G O R Z E W S K I E G O, orientalistyka.

Jan Grzegorzewski /ok.1850-1922/ liter, slawista, orientalista, założyciel Stacji naukowej polskiej w Sofii, inicjator "Rocznika Orientalistycznego".

Spuścizna obejmuje: rękopisy prac materiały warsztatowe i notatki o ludach i językach wschodnich.

Dar dr Z.Kowalskiej 1957 r. ok.0,30 mb.

Spuścizny w Oddziale Archiwum PAN w Poznaniu

/Kazimierz Ślaski i Halina Zubalowa/

1. Materiały Ludwiki Dobrzyńskiej-RYBICKIEJ, filozofia.

Ludwika Dobrzyńska-Rybicka /1868-1958/ prof.filozofii Uniw. im.A.Mickiewicza w Poznaniu.

Spuścizna zawiera przede wszystkim notatki i zapiski do różnych prac projektowanych, maszynopisy trzech niepublikowanych rozpraw z lat 1948-1954, bruliony wykładów i ćwiczeń oraz materiały biograficzne.

Zakup 1958 r. ok.1,50 mb.

2. Materiały Wisławy KNAPOWSKIEJ, historia.

Wisława Knapowska /1889-1956/ docent historii nowożytnej Uniw.A.Mickiewicza w Poznaniu.

Spuścizna zawiera materiały do wielu prac drukowanych i niedrukowanych, konspekty wykładów i seminariów, korespondencję oraz niewielką ilość materiałów biograficznych. Na uwagę zasługują bogate wypisy z archiwów polskich i zagranicznych, a w szczególności wypisy dotyczące Wielkiej Emigracji ze zbiorów rapperswilskich i Biblioteki Polskiej w Paryżu.

Zakup 1958 r. ok.2,00 mb.

3. Materiały Edwarda Lubicz-N I E Z A B I T O W S K I E G O , paleozoologia.

Edward Lubicz-Niezabitowski /1875-1948/ prof.zwycz.Wydz. Lekarskiego Uniw.Pozn., były rektor Uniw. Poznańskiego.

Spuścizna zawiera notatki i spostrzeżenia z doświadczeń, zdjęcia szczątków zwierząt wymarłych, artykuły i wykłady oraz rękopis niedrukowanej pracy: "Stosunek człowieka do zwierząt w Polsce od paleolitu do średniowiecza".

Zakup 1958 r. ok.0,50 mb.

4. Materiały Ludwika S K U B I S Z E W S K I E G O , medycyna.

Ludwik Skubiszewski /1886-1957/ prof.zwycz.Akademii Medycznej w Poznaniu.

Spuścizna zawiera materiały i warianty pracy o gośćcu, notatki, zdjęcia, maszynopisy referatów i wykładów oraz materiały do biografii Józefa Harnowskiego, profesora anatomii patologicznej Uniw.Warszawskiego /XIX wiek./.

Dar 1958 r. ok.0,25 mb.

5. Materiały Janusza S T A S Z E W S K I E G O , historia nowożytna.

Dr Janusz Staszewski /1903-1939/ historyk wojskowości, archiwista Archiwum Państwowego w Poznaniu.

Spuścizna jest fragmentem; pozostała część znajduje się w zbiorach byłej PAU w Krakowie. Fragment zawiera rękopisy prac i odczytów radiowych, kronikę drużyny harcerskiej w Muchlinie z lat 1918-1919, odbitki autorskie własne i ofiarowane, inwentarz francuskiego archiwum historycznego Ministerstwa Wojny oraz rękopis pracy o 15 pułku ułanów w kampanii 1920 r.

Zakup 1958 r. ok.0,50 mb.

6. Materiały Feliksa T E R L I K O W S K I E G O , gleboznawstwo.

Feliks Terlikowski /1885-1951/ prof.Wydz.Rolniczo-Leśnego Uniw.Poznańskiego.

Spuścizna zawiera opisy doświadczeń dotyczących nawożenia, opisy metody badań, notatki do artykułów i wykładów, maszynopisy licznych artykułów, zdjęcia z terenowych prac kartograficzno-gleboznawczych.

Zakup 1958 r. ok.1,00 mb.

7. Materiały Adama W O D Z I C Z K O , botanika.

Adam Wodziczko /1887-1948/ prof.anatomii i fizjologii roślin Uniw. Poznańskiego, inicjator Wielkopolskiego Parku Narodowego.

Spuścizna zawiera notatki, bruliony artykułów, referaty, szkice i materiały dotyczące ochrony przyrody, materiały do wykładów /biologia, genetyka, anatomia, morfologia/ oraz liczną korespondencję naukową.

Zakup 1958 r. ok.1,50 mb.

8. Materiały Antoniego W R Ó B L E W S K I E G O , botanika.

Antoni Wróblewski /1880-1944/ dendrolog, dyrektor ogrodów Fundacji Kórnickiej, prof.Wydz.Rolnego Uniw.Poznańskiego.

W spuściźnie zachowały się liczne plany, rysunki, wykazy, notatki z doświadczeń, katologi drzew i krzewów owocowych, różne druki sadownicze, odbitki prac własnych i obcych, maszynopisy artykułów, wykłady uniwersyteckie, wycinki z prasy, czasopisma fachowe, mapy i atlasy, korespondencja oraz materiały biograficzne.

Zakup 1957 r. ok.2,50 mb.

9. Maszynopis pracy Zygmunta W O J C I E C H O W S K I E G O, "Dzieje Polski" t.I i II.

Dar prof.Z.Kaczmarczyka 1957 r.

10. Teczka Wawrzyńca Benzelstjerna- E N G E S T R Ö M , działacza Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, zawierająca bibliografię prac i fotografie.

Dar Maji Engeström z Drefle /Szwecja/.

W y k a z a l f a b e t y c z n y s p u ś c i z n w A r c h i w u m P A N w W a r s z a w i e

1.	Bachulski Aleksy	sygn. III-1
2.	Batowski Zygmunt	III-2
3.	Białkowski Leon	III-3R
4.	Białobrzeski Czesław	III-43
5.	Biernawski Witold	III-61
6.	Bohdanowicz Karol	III-4
7.	Borowski Stanisław	III-5
8.	Bryła Stefan	III-26
9.	Chrzanowski Ignacy	III-6
10.	Czeczott Henryk	III-44
11.	Deszczka Władysław	III-27
12.	Drewnowski Kazimierz	III-28
13.	Dzwonkowski Włodzimierz	III-7
14.	Federowski Michał	III-8
15.	Funke Paweł	III-29
16.	Gieysztor Jakub i Józef	III-62

17. Górka Olgierd sygn.III-63
18. Grabski Władysław III-9
19. Gumiński Romuald III-64
20. Handelsman Marceli III-10
21. Huber Tytus Maksymilian III-30
22. Kasiński Władysław III-31
23. Kaznowski Lucjan III-32
24. Kętrzyński Stanisław III-33
25. Kłodziński Adam III-45
26. Kontkiewicz Stanisław III-46
27. Kopeć Stefan III-11R
28. Lande Jerzy III-47
29. Ledoux Franciszek III-12R
30. Lewiński Wacław III-13
31. Lisiecki Stanisław III-14
32. Łoziński Walery III-34
33. Łuniewski Tymoteusz III-65
34. Maciejowski Wacław Aleksander III-35
35. Majewski Stanisław III-15
36. Manteuffel Jerzy III-16
37. Massonius Marian III-17
38. Miklaszewski Jan III-48
39. Moszyński Wacław III-36
40. Namysłowski Władysław III-66
41. Nechay Wiktor III-49
42. Niedziałkowski Wacław III-50
43. Niemojewski Lech III-67
44. Ogrodziński Wincenty III-18
45. Oko Jan III-19
46. Ormicki Wiktor III-37
47. Pniewski Władysław III-51
48. Przybyszewski Eugeniusz III-38
49. Reyman Edmunt Jan III-68
50. Rodowicz Kazimierz III-52
51. Roniewicz Włodzimierz III-39
52. Rudnicki Juliusz III-53
53. Rutkowski Aleksander III-20R
54. Rysiewicz Zygmunt III-54
55. Salska Helena III-55
56. Skałkowski Adam III-21

57. Skrzywan Wacław sygn. III-56
58. Srokowski Stanisław III-22
59. Sydow Bronisław Edward III-23R
60. Sym Ernest III-40
61. Szober Stanisław III-69
62. Szulc Stefan III-57
63. Szymański Adam III-24
64. Szymkiewicz Dezydery III-58
65. Śliwiński Artur III-59
66. Wertenstein Ludwik III-25
67. Wiszniewski Jerzy III-70
68. Witoszyński Czesław III-41
69. Wolfke Mieczysław III-71
70. Zakaszewski Czesław III-72
71. Zawadzki Józef III-73
72. Zienkowicz Stanisław III-42
73. Żenczykowski Wacław III-60

Wykaz alfabetyczny drobnych fragmentów spuścizn w Archiwum PAN w Warszawie

1. d'Abancourt Franciszek Ksawery
2. Biesiekierski Ferdynand
3. Czerwiński Ignacy
4. Górski Konrad
5. Janczurowicz Stanisław
6. Kossakowski Michał Stanisław
7. Ludkiewicz Zdzisław Antoni
8. Malinowski Mikołaj
9. Nowakowski Franciszek
10. Piętka Henryk
11. Rac Leonard
12. Radliński Tadeusz

13. Urbański Teodor
14. Wykłady w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie
15. Wykłady w Szkole Rolniczej w Czernichowie
16. Wykłady Joachima Lelewela w Wilnie

Wykaz alfabetyczny spuścizn w Oddziale Krakowskim

1. Demetrykiewicz Włodzimierz
2. Dunajewski Julian
3. Grzegorzewski Jan
4. Hammer Seweryn
5. Kowalski Tadeusz
6. Sokołowski Marian

Wykaz alfabetyczny spuścizn w Oddziale Poznańskim

1. Dobrzyńska-Rybicka Ludwika
2. Engeström Wawrzyniec
3. Knapowska Wisława
4. Niezabitowski-Lubicz Edward
5. Skubiszewski Janusz
6. Staszewski Janusz
7. Terlikowski Feliks
8. Wodziczko Adam
9. Wróblewski Antoni
10. Wojciechowski Zygmunt

str.

S P I S T R E Ś C I

B.W.Lewszyn, Archiwum Akademii Nauk Związku Radzieckiego --- 3

Z. Kolankowski, Podstawowe zagadnienia metodyczne porządkowania spuścizn rękopiśmiennych. /Zagajenie dyskusji Sekcji Archiwalnej Towarzystwa Miłośników Historii w dn.4 czerwca 1959 r./ - - - - - - - - - - - - - - 10

H. Dymnicka, Praca Archiwum PAN nad metodyką porządkowania spuścizn - 32

M. Flis, Przegląd zawartości spuścizn Archiwum PAN - - - - 48

Spuścizny w Archiwum PAN w Warszawie - - - - - - - 47

Drobne fragmenty spuścizn w Archiwum PAN w Warszawie - 76

Spuścizny w Oddziale Archiwum PAN w Krakowie /D.Rederowa/ - 80

Spuścizny w Oddziale Archiwum PAN w Poznaniu /K.Ślaski i H.Zubalowa/ - - - - - - - - - - - - - - - 82

Wykazy alfabetyczne spuścizn - - - - - - - - - - - 85

Powielono w Pracowni Graficznej Ośrodka Bibliografii
i Dokumentacji Naukowej Polskiej Akademii Nauk w Warszawie
ul. Nowy Świat 72. Pałac Staszica.